

Dnesek

ROČNÍK I.

V PRAZE 17. ŘÍJNA 1946

ZA Kčs 3.50

Pomoc!

FERDINAND PEROUTKA

Černí a bílí

TOM DRIBERG

Obrana proti atomové pumě DOC DR FRANTIŠEK BĚHOUNEK

Odhalování zločinu je zločin, jeho zamlčování ctnost MICHAL MAREŠ

Strany a dvouletka

KAREL TARABA

Česko-slovenská pozorování

MORAVUS

Jak poslouchají? — Jednostrannosti — Iniciativa, kompetence a potence — Odborníci, hrubé a čisté platy — ... a bude jeden světa pán... — Popravený a byrokracie — Dokument — Přibývá nás? — Po olomouckém procesu — Olomoucký proces a Svaz osvobozených vězňů — Hospodářství a slušné chování — Profesorské stesky — Nevábná a učouzená Plzeň?

KRÁSNÁ KNIHA V DOKONALÉ VAZBĚ
BIBLIOFILSKÉ

Karel Dudašek, Praha II,

Na příkopě 26. Telefon 294-74. Pasáž Živnobanky.

Dům dobrého vína
u 12 Apoštolů

Praha II, Václavské nám. č. 33, Rokoko

Kniha osudu a dobrodružství českého
umělce v cizině

Adolf Hoffmeister
Turistou proti své vůli

U všech knihkupců za 36 Kčs

MLADÁ FRONTA

duťinky
papírky
špičky

Veka

Vyrábí Ing. A. Kapr, Praha

ENGLISH by English-born teachers

English teachers give courses in their mother tongue for intermediate and advanced pupils. Special groups prepared for University Examination. Groups for beginners from 15th of October.

**SPOLEK PRO POVZNESENÍ VZDĚLÁNÍ
REVOLUČNÍ 15 • Telefon 604-24**

RÁNO

mysl nejsvěžeji. Proto vám doporučujeme především naše dopolední kursy ruštiny a angličtiny 2x nebo 3x týdně od 9—12. Kromě toho pořádáme odpolední a večerní kursy, kroužky a soukromé hodiny. Učíme novou zábavnou metodou „Rusky nebo anglicky hovořit za 100 dní“.

Vyžádejte si
naše prospekty!

LANGUAGE INSTITUTE

PRAHA II, HYBERNSKÁ 12. TEL. 251-39

Výbor z feuilletonů a novinářských sloupků právě zesnulého velikého žurnalisty

EDUARDA BASSE

vyšel v krásné knižní úpravě pod názvem

KÁZÁNÍČKA

Krásné myšlenky, žitp a duchaplnost, význačné vlastnosti Bassovy, čim z těchto krátkých novinářských próz skutečnou krásnou literaturu, schopnou upoutat a potěšit nejnáročnějšího čtenáře.

Brožovaný výtisk 80 Kčs, vázaný 110 Kčs,
obdržíte u všech knihkupců. Fr. Borový.

OBSAH DNEŠKA Č. 29: MORAVUS: Česko-slovenská pozorování. — **WALTER TSCHUPPIK (CURYCH):** Německá otázka. — **IVAN PFAFF:** K případu Václava Talicha. — **BOHUSLAV BROUK:** O nový životní styl. — **ARCH. INŽ. JOSEF JEZEK:** Plánujeme krajinu. — **DR. JIŘÍ ALTER:** Co před námi taří. — **Není možno mlčet** — **Malé obzry** - velké nebezpečí. — **Ze zkušenosti odsunového referenta.** — **O pořádek v českém denním lišku.** — **Stranik a člověk.** — **Vysokoškolačí a pracovní povinnost.** — **Komunistka píše z pohraničí.**

VYDÁVÁ SDRUŽENÍ KULTURNÍCH ORGANISACÍ

VYCHÁZÍ TÝDNĚ VE ČTVRTEK

REDAKCE A ADMINISTRACE PRAHA I, NÁRODNÍ TR. 9

Telefon číslo 390-51 až 54. — Účet poštovní spořitelny číslo 85.622. — Nevyžádané rukopisy se nevracejí. — Předplatné na rok Kčs 168.—, na půl roku Kčs 84.—, na čtvrt roku Kčs 42.—, jednotlivě Kčs 3.90. — Dohledací pošt. úřad Praha 25. — Odpovědný redaktor Ed. Valenta. — Tiskne Melantrich. Praha II. Václavské náměstí 22

Dnesek

řidi Ferd. Peroutka

Pomoc!

V úvodníku časopisu „Práce“ si postesklí, že někteří lidé „teď v lidové republice ne a ne se zabydlet“. Což je kritika kritiků. Podle našeho mínění je možno dosti jasně právě nyní na jednom příkladě ukázat, proč ne vždy se rychle podaří „zabydlet se“ — což asi je jen jiný výraz pro vrnění potěšením nad vším, co se u nás stane. Někdy není rozumno ani čestno bez rozpaků se zabydlet. Normální člověk nejdříve dbá, aby z bytu byla odstraněna špina po minulých nájemnících: v tomto případě to byli nacisté, a ještě není všechno neřádstvo po nich pryč. Až bude, zabydlíme se. V úvodníku časopisu „Práce“ dále si postesklí, že se pěstuje kritika pro kritiku. Opět možno názorně ukázat, co je to taková kritika pro kritiku.

Zprávy o olomouckém případě zatím zůstávaly roztroušeny po stránkách krajinských novin. To je krivda na tak zajímavých událostech. Nechť také v Praze a všude jinde podrobně vědí, co se dělo v Olomouci. Neboť, při souvislosti poměrů ve státě, čím hrníček v Olomouci navřel, tím by mohl také v Praze a jinde páchnout.

Koncem září byl v Olomouci před lidovým soudem projednán případ dr. L. Pospíšila. Skončil osvobozením a rehabilitací obžalovaného. Několik slov o tom, kdo jest tento muž. Olomoucký advokát, letecký důstojník československé armády, v letech 1935 až 1938 aktivně účasten v obraně proti německé špionáži, r. 1939 připraven odejít za hranice, ale na příkaz vyšších autorit národního odboje zůstal doma, aby organizoval útěk našich lidí k zahraniční armádě; podle tvrzení, které nebylo vyvráceno, umožnil útěk 182 osobám, hlavně letcům; cesta, kterou převáděl, byla zvána „Pospíšilovou stezkou“; v Londýně bylo jeho jméno tak známo, že český důstojník, který se dostal do Anglie, byv vyslýchán Intelligence Service, odvolal se na své styky s dr. Pospíšilem, byl ihned povýšen na důstojníka britského letectva; také v Moskvě věděli o jeho činnosti: sovětský plukovník Makarov užíval Pospíšilových služeb při dopravě dvou skupin parašutistů na naše území; jeden ze svědků, důstojník naší armády v Rusku, vypověděl, že byl vyzvozen moskevským Politbyro, že dr. Pospíšil byl vybrán jako důvěrník pro tvoření parašutistických základů v olomoucké oblasti; 1939—1941 byl vězněn v Buchenwaldu, kde se vydával ve zvláštní nebezpečí, pomáhaje potravinami židům a kněžím; byv propuštěn, vrhl se opět do protiněmeckého boje, užívaje hlavně toho prostředku, který skoro jedině zbýval: lsti; pomáhal rodinám uvězněných, lečkomus umožnil uniknout gestapu; podle výpovědi člena ilegální komunistické organizace byl dr. Pospíšil zasvěcen do celé ilegální komunistické práce, obstarával partyzánům jídlo, obleky a střelivo; pokusil se otrávit šéfa místního gestapa; r. 1944 dodával spojencům zprávy o výrobě V-1 v jedné továrně v Německu, načež tato továrna byla leteckým útokem zničena.

Tento muž byl krátce po převratu zatčen, obviněn z konfidentství gestapu (obvinění vyšlo v olomouckém komunistickém orgánu „Stráž lidu“), patnáct měsíců vězněn se zdravím tak podlomeným, že byl blízce smrti; teprve nyní byl postaven před soud, osvobozen — a může se věnovat vzpomínkám.

Nezabydlivší se dosud člověk se nyní ptá: není-li ani takový muž bezpečný, kdo z nás je vlastně bezpečný? Jsou lidé, kteří dostali medaile za zásluhy za setinu toho, co vykonal dr. Pospíšil; jsou jiní, kteří je dostali za nic; jsou dokonce někteří, kteří je obdrželi, ač vlastně očekávali, že budou postaveni před soud pro kolaborantství; budeme-li si dále takto počínat, učiníme z této medaile tretu z plechu. Dr. Pospíšil však tak tak vyšel životem v osvobozené vlasti. Jak to, že bohyně Štěstěny jedněm tak hojně sype plody ze svého rohu a po jiných stříká jedem?

Vysvětlení, které jest možno obdržeti, jest obsaženo v podrobných referátech olomouckého tisku o procesu. Jest to obraz, před nímž se chce zastrít si oči — kdyby to bylo dovoleno, kdyby nebylo třeba vidět jasně. Jest to nejhorší případ z našeho veřejného života, který se dostal na světlo. Je to obraz intrik jako na nějakém renesančním královském dvoře z Shakespearova dramatu. Tu klade král Richard ruce na hlavy dvou úkladných vrahů a praví: vás, vás mám rád. V našem olomouckém dramatu vystupují komisaři vyšetřujícího výboru a skládají ruce na hlavy úkladných svědků — gestapáků.

Citujme nyní hlavní části referátů o procesu:

»Další svědek inspektor Ant. Zbořil prohlásil, že při výslechu u vyšetřujícího soudce mu připadalo, jako by pánům nebylo vhod, že vypovídá ve prospěch dr. P.«

»Dramatický spád dostalo přelíčení sensační výpovědi gestapáka Bohumila Loibnera... Loibner odvolal všechny své dřívější výpovědi proti dr. P. a prohlásil se zdůrazněním, že tentokrát mluví naprostou pravdu, že vypovídal dříve proti obžalovanému na návod vyšetřujícího komisaře lidového soudu v Olomouci dr. Stejskala, který prý na něm žádal, aby opatřil usvědčující materiál také proti biskupovi dr. Zelovi, vrchnímu prokurátorovi Turkovi, presidentu krajského soudu Černovskému, statkáři Izákovi ze Skrbeně, personálnímu šéfovi NV v Olomouci dr. Zatloukalovi a docentu dr. Amerlingovi, z nichž mnohých dokonce vůbec neznal. Za to prý mu dr. Stejskal slíbil, že mu vymůže propuštění na svobodu, vrácení veškerého majetku, povolení pobytu celé jeho rodiny v Československu a zařazení do vyzvědné služby čs. armády. Dokonce prý mu ukázal zplnomocnění od ministerstva vnitra, kde prý bylo uvedeno, že dr. Stejskal má plnou moc propustit Loibnera za prokázané služby při vyšetřování. Při tom mu prý dr. Stejskal nakázal, aby získal proti dr. P. i členy gestapa Brantsche a Gottschlinga, kteří měli také upustit od svých původních příznivých výpovědí o dr. P. a měli jej za určité poskytnuté výhody »utopit«.

Na otázku předsedy soudu, proč najednou Loibner úplně změnil svou výpověď, prohlásil tento, že dr. Stejskalovi již nevěří, že splní všechny sliby, neboť Loibner prý byl zatím vzat do soudní vazby a ví, že přijde před soud. Poněvadž prý uvedené sliby nebudou splněny, chce své dřívější výpovědi uvést dnes na pravou míru, aby si nezatížil svědomí nepravdivým svědečtím.«

(»Volné slovo« 25. IX.)

»Odpovědně byl vyslechnut jako svědek vyšetřující komisař lidového soudu dr. Martinic... Fakt, že gestapáci byli dávání do jedné cely, snaží se dr. Martinic vysvětlit přeplněním věznic. Na otázku, zda mu je známo, že často byli gestapáci voláni k výslechu, seděli celé hodiny v kanceláři, kde dostávali jídlo a cigarety, aniž byl při tom napsán řádek protokolu, odpovídá dr. Martinic záporně. Dr. Martinic měl prý rozka-

postupovat ve věci dr. P. přísně, postupoval prý však docela blahovolně.

Na přetřes přišel článek ve »Stráži lidu«, kde byl dr. P. servírován veřejnosti jako usvědčený vrah českých lidí. Dr. Martinic připouští, že informace »Stráži lidu« byly poskytnuty vyšetřujícím výborem lidového soudu, ale prý jenom takové, jaké byly ve skutečnosti. Na otázku, zda jest informován, že gestapáci dostávali různé výhody, odpovídá, že o tom ví, a že si to vzal sám na odpovědnost, neboť gestapáci prý ve vazbě »vzdali«.

Po dr. Martinicovi byl vyslýchán dr. Stejskal. Na otázku předsedy soudu, zda svědek byl v rozpacích při sepisování protokolu s dr. Cernovským a řekl tomuto, že nebude dělat dr. P. advokáta, odpověděl dr. Stejskal, že p. viceprezident dr. Cernovský se asi mylí. Dr. Stejskal přiznává, že některým gestapákům byla dávana česká strava, ale jen na určitou dobu. Dotazovali se na to v Brně, kde tento postup viděli, a tam jim bylo řečeno, aby rovněž podobně jednali.

Poté byl předvolán gestapák Loibner a konfrontován s dr. Stejskalem a dr. Martinicem. Loibner setrval na své výpovědi, v níž tvrdil, že proti dr. P. vypovídal z návodu dr. Stejskala. Poznamenal také, že při dalších výpovědích byl přítomen také dr. Martinic. Trval na tom, že byl vyzván, aby opatřil usvědčující materiál i proti jiným osobám. Jak dr. Stejskal, tak dr. Martinic uváděli, že tvrzení Loibnerovo jest nepravdivé. Loibner pak uvádí, že o slibu dr. Stejskala se svěřil policejnímu insp. Mandlovi a jiným policistům. (»Volné slovo« 26. IX.)

»Gestapák Loibner ze široka odůvodnil, proč přestal dr. Stejskalovi věřit, a dodal, že také úmysl, aby si při svém soudu svou předešlou lži nepřítížil, vedl ho k prohlášení čisté pravdy.« (»Svobodné noviny« 26. IX.)

»Jako poslední svědci byli vyslechnuti synové dr. P. Lubomír a Leopold, kteří se přihlásili přímo z hlediště k svědecké výpovědi o tom, že do jejich bytu prý přinesl kriminální čekatel Fr. Zelený korespondenční lístek, v němž gestapák Brantsch žádal manželku dr. P. o potraviny a prádlo. Prohlásili, že šlo o lístek podvržený, jímž měl být dr. P. kompromitován a obviněn z ovlivňování gestapáků při jejich výpovědích. Svědek Fr. Zelený si nejprve vzpomněl, že něco do bytu pí P. nesl, hned na to však prohlásil, že se nepamatuje, nakonec však přigustil, že skutečně něco doručil, ale nevzpomněl si, kdo jej s tímto podvrženým lístkem poslal.« (»Volné slovo« 26. IX.)

»Obecenstvo hlasitým voláním »výborně« doprovází slova svědka Fr. Janalíka, který prohlašuje, že neví, proč obžalovaný nyní musí tak trpět ve vazbě.«

Rozruch působí i výpověď dr. Fr. Doležela, který se zmiňuje o Loibnerovi a z protokolů jasně vysvítá, kdo je tento surovec, jehož výpovědím měla být v tomto procesu přikládána taková váha.« (»Stráž lidu« 27. IX.)

»Gestapák Rauner říká o gestapáku Loibnerovi, že mu nevěří, poněvadž jest falešný...« (»Stráž lidu« 27. IX.)

»Temperamentním svědkem byl obuvník Fr. Janalík ze Sternberka. Jeho slova: »Jak takový dobrý Čech mohl být zatčen?« vyvolávají souhlasnou odezvu v auditoriu.«

Dr. Doležel líčí Loibnerův pobyt v Prostějově, kde prý se tento surový gestapák (zatčený!) mohl volně pohybovat. Měl nejméně desetkrát příležitost k útěku a jestliže tak neučinil, musil mít podle domněnky svědkovy od něhož záruku, že bude propuštěn. (»Svobodné noviny« 27. IX.)

»Obhájce žádá, aby byla vyslechnuta lékařka dr. Pohllová z Prahy, jejíž výpověď se ze spisů ztratila. Návrh byl připuštěn a svědkyně pak líčí, jak se obrátila na dr. P., aby pomohl jejímu bratrovi, který byl jako komunista pro dopravu letáků do Olomouce uvězněn.«

Svědek státní zástupce dr. Doležel podrobně líčí případ JUC Tesaře, komisaře vyšetřujícího výboru v Prostějově. Na povolení komisaře vyšetřujícího výboru v Olomouci dr. Martinice byl gestapák Loibner poslán do Prostějova, kde se volně pohyboval na radnici a procházel s JUC Tesařem po Prostějově. Loibnerovi byla donášena zvláštní strava z komunistického domu v Prostějově a také mu byl dán oblek. Podobně v rukavičkách bylo jednáno také s gestapákem Jeschkem, který byl rovněž poslán do Prostějova JUC Tesařovi k dispozici. Tento gestapák byl umístěn v nemocnici pod falešným jménem Müller a lékaři o tom vůbec nevěděli. Na zákrok JUC Tesaře byla gestapákově dávana zvláštní strava. To vše bylo prováděno za určitým účelem a směřovalo proti řediteli fy Nehera Neoralovi. 3. ledna 1946 gestapáci Loibner a Jeschke udali, že Neoral byl konfidentem gestapa a že se to dověděli od gestapáka Gitschlingera. Na základě této výpovědi byl Neoral za-

tčen. Gestapák Gitschlinger však prohlásil, že nic podobného neřekl, a Neoral byl propuštěn. Brzy potom donesl nějaký muž do bytu ředitele Neorala dopis, určený pro majitele bytu. Psal jej zřejmě Gitschlinger. Žádal, aby mu Neoral poslal do věznic prádlo a stravu. Neoral tento dopis odevzdal vyšetřujícímu komisaři dr. Stejskalovi. Později na jednom prostějovském maškarním plese přišel k pí Neoralové opilý muž a tázal se, co se stalo s dopisem. Když mu bylo řečeno, že dopis byl dán na patriční místo, odpověděl, že měli štěstí, poněvadž jinak by Neoral na plese nebyl. Když olomoucký soud se o tom všem dověděl, usnesla se radní komora krajského soudu v Olomouci, aby byl JUC Tesař zatčen pro zneužití úřední moci. Zatím však Tesař z Prostějova zmizel.

Vyšetřující soudce dr. Nantl v Prostějově se dověděl, že gestapák Jeschke je v prostějovské nemocnici. Svědek odjel autem do nemocnice, kde Jeschke se zprvu nechtěl přiznat ke své totožnosti, ale později kápl božskou. Byl zatčen a dopraven do Olomouce. Zatím však se již hnalo k nemocnici auto neznámých ozbrojenců, kteří měli Jeschkeho osvobodit. Tito pak neznámo kam ujeli a dosud se nepodařilo zjistit jejich totožnost. Svědek ještě podotýká, že při zatčení Jeschke odhodil plánek, který znázorňoval silnice až do Německa a jména osob, na které se gestapák Jeschke měl obrátit. Tak se mu měl umožnit útek. Na konec prohlásil svědek, státní zástupce Doležel, že gestapákům byly poskytnuty výhody, které podle nařízení není soudcům dovoleno poskytovat.

Policejní inspektor L. Mandl a policejní praporečkář A. Marčák z Olomouce potvrdili souhlasně, že se jim svého času Loibner chlubil, že bude propuštěn, že to viděl od ministerstva vnitřní obrany a že má možnost se dostat do čs. protišpiónážní služby. Mezi řečí prohlásil, že výhody mu byly slibovány za to, že bude vypovídat v neprospěch dr. P.

Gestapák Brantsch vypráví o způsobu výslechu dr. Stejskala. Práví, že když se při výslechu chvíli rozmýšlel, poněvadž jako obyčejný kriminalista stál před právníky, tu mu dr. Stejskal řekl, aby se nerozmýšlel a odpovídal jen ano nebo ne a sám diktoval pak celé věty. Když Brantsch vznesl námitky, že v protokole má být podle jeho výpovědi také důležité slovo »kdyby« (wenn), nebral na to prý dr. Stejskal vůbec zřetel. Pak se Brantsch obšírně rozhovořil o tom, jak jej Loibner na návod dr. Stejskala přiměl k tomu, aby také on vypovídal proti dr. P. a aby oba pomohli dr. Stejskalovi usvědčit P. a Zelu. Všechno je závislé na výpovědi Loibnerově a Brantschově a že, jakmile bude ukončen lidový soud, budou oba členové gestapa volni. Brantsch praví, že když jednou při výslechu nevyhovoval proti dr. P., nadal mu dr. Stejskal lhářů, promluvil potom s dozorcem a Brantsch že byl potom prý zbit. Brantsch dále tvrdí, že dokud při výsleších u dr. Stejskala nevyhovoval proti dr. P., nedostal tak dobré jídlo, jaké měl na př. Loibner a Heidan. Až když mluvil vypořádaně proti dr. P., dostal prý teprve potom českou stravu jako ostatní a cigarety prý mu nabízel sám dr. Stejskal ze své tabatěrky. Brantsch svá dřívější obvinění proti dr. P. tedy úplně odvolal a prohlásil dokonce lístek, který odevzdal kriminální čekatel Zelený pí P., za podvržený a svůj podpis na něm za padělaný. Tento lístek měl kompromitovat dr. P., že navádí gestapáky ve vazbě k výpovědím ve svůj prospěch.

Na otázku předsedícího, zda mluví tentokrát před soudem skutečně pravdu, Brantsch přisvědčil — že si však hned myslil, že mu nebude věřeno. Když mu předseda soudu řekl, že stejné přiznání učinil i Loibner, dal se Brantsch do dlouhotrvajícího pláče. Na předsedovu otázku pak prohlásil, že je dojat nad tím, že mu bylo uvěřeno.

Předseda přikročil ke čtení spisů. Mimo jiné byl čten přípis ministerstva vnitřní obrany, podle kterého vyšetřování proti dr. P. mělo být vedeno jako proti politickému vězni na svobodě. K tomu poznamenal dr. P., že zatím co gestapák Loibner chodil po Prostějově volně, on byl ve vězení.« (»Volné slovo 27. IX.)

»Na JUC Tesaře byl vydán zatykač, ale přitom ještě seděl ve vyšetřovací komisi a úřadoval.«

Loibner sám Tesaře v jeho bytě navštěvoval. Tesař se snažil, aby mu ve věznici přilapšil, ale proti tomu se postavil dozorce Bačura. Snažil se ho dostat ven, ale týž dozorce gestapáka nevydal.« (Z výpovědi dr. Doležela.) (»Našinec« 27. IX.)

»Po přečtení spisů ujal se slova veřejný žalobce dr. Gregora. Zabýval se hlavně situací obžaloby do 23. XII. 1945. Od toho dne počali gestapáci svoje výpovědi postupně odvolávat. Objektivně se zmínil i o některých nesrovnalostech, které se při vyšetřování staly.«

Obhájce dr. J. Pšenička pravil, že nejasné motivy a důvo-

dy vrhly leckterý černý stín na ony fáze zdlouhavého vyšetřování, které se nedálo ještě pod ochranou soudcovské nestrannosti. Dr. P. byl vzat do vazby dříve, než byl kteremukoliv úřednímu orgánu znám kterýkoliv z domnělých trestných činů, dnes mu žalobou za vinu kladených.»

(»Volné slovo« 28. IX.)

»Gestapák Brantsch vypověděl, že dr. Stejskal prý prohlásil, že jest sice malý pán, ale že jeho moc nezná mezí. Během vyšetřování nabyli prý Brantsch dojmu, že dr. Stejskalovi a dr. Martinicovi jde o to, aby byl dr. P. usvědčen jakýmkoliv způsobem.«

(»Našinec« 28. IX.)

»Zástupce šéfa gestapa Langer vypovídá, že teprve po revoluci se dověděl od dr. Stejskala, že dr. P. je označován za konfidenta. Dále tvrdí, že dr. Stejskal při jednom z výsledků se ho dotazoval, zda má hlad, a pravil mu, že by se mohl mít lépe, kdyby byl chytrý. Langer z toho vyrozuměl, že by měl vypovídat v neprospěch dr. P.«

(»Našinec« 28. IX.)

»Soud odebral se k poradě, trvající skoro tři čtvrti hodiny, aby vynesl rozsudek osvobozující. Předseda soudu dr. Matura pak rozebral body obžaloby a poukázal, z jakých důvodů soud osvobodil obžalovaného. V dalším poukázal na to, že trestní věc nebude předána MNV k dalšímu jednání podle maleho retribučního dekretu, neboť soud shledal, že obžalovaný nebyl osvobozen pro nedostatek důkazů, nýbrž proto, že jeho činnost jest bez viny.«

(»Stráž lidu« 28. IX.)

»Po tomto konstatování se rozlehl soudní sál nadšený potlesk, který měl učinit tečku za smutnou kapitolou našeho lidového soudnictví.«

(»Svobodné noviny« 28. IX.)

Není pohodlné se toto všechno dovědět, neboť zvěděv to, co učiníš? Jsou zprávy, které volají po tom, aby člověk se vyrušil z klidu a reagoval. Bohužel, pravděpodobně rostoucí se nyní veřejnost na dva tábory a vynikne rozdíl mezi zabydlivšími se a nezabydlivšími se. Zabydlivší se budou mlčet, ti druzí budou provozovat — kritiku pro kritiku, jak se říká. Co zbývá, než ztrpčít zabydlivším se jejich mlčení? Neboť je to mlčení neslušné.

Snad i tato zlá věc může mít dobrou stránku: snad konečně přestanou ony známé, nedůstojné, zvrhlé pokusy užívat gestapáků jako svědků proti českým lidem. Zlobí nás a znepokojuje, když Winston Churchill navrhuje, aby se Evropa rychle smířila s Němcem. A to nás nemá zlobit a znepokojoval, jestliže sama česká revoluce tak rychle ujednává smír s gestapáky, kterým ještě na rukou řádně neoschla krev českých lidí, a když jim, kteří dříve zavírali Čechy do německých vězení, dává se možnost, aby je dali nyní zavírat ještě do vězení českých? Snad to nyní přestane — nespolehneme se, že z nějakého morálního procihtnutí, ale aspoň proto, že tato zbraň se ukázala jako bumerang, který se vrací. Okolo močidla chodě neujdeš nádchy... A dva komisaři olomouckého vyšetřovacího výboru tak páchnou, že bylo nařízeno úřední vyšetřování. Historie není vždy nespravedlivá: zde se hra obrátila proti jejím strůjčům. Už tehdy, když po prvé se před národním soudem objevila temná postava dr. Smíchovského a byla vyslechnuta jako pozoruhodná autorita, protestovali jsme proti tomu, aby lidem, u nichž konce zvrhlosti nejsou dohlédnutelné, byla dávana jakákoliv moc nad jejich bývalými oběti, nad českými lidmi, i kdyby to byla jen ta moc, již mohou vykonávat svědectvím. Avšak zabydlivší se lidé tehdy pocítili jasně, že jest to kritika pro kritiku, Nuže, k olomouckým koncům dospěl perversní spolek revoluce s členy gestapa...

Theoreticky ovšem vždy bude lehké získat takové svědky. Představte si zděšenou, vědomím viny naplněnou bytost, již za její nesčetné zločiny ovšem hrozí šibenice, bytost, která je teď zredukována na boj o život a o naplnění žaludku: k této bytosti, úzkost-

livě se rozhlížející jako lapená šelma, dostaví se vlivný pán a sdělí jí, že všechny její obavy jsou vlastně prelud: že šibenice je nesmysl, že může nabýti českého státního občanství, že jí bude vrácen majetek, že dokonce bude přijata mezi čestné lidi do armády; že dostane hned jist, že hned může na procházku. To by bylo pokušení pro morálněji založené lidi než je ta hluboce zkažená pakáž, z níž gestapo vybíralo své členy. Které krivé svědectví, myslíte, není gestapák v takovém případě ochoten vydat? kterou osobnost nebude ochoten obvinít tak, jak si toho přeje vlivný pán? co vůbec neudělá člověk, aby si zachránil život? Tato svědectví gestapáků mohla by se stát nejučinějším nástrojem zkázy, jež někteří lidé, jak se zdá, stále hledají. Avšak ve chvíli, kdy se objeví, že sliby vlivného pána nebyly pravdivé, že smyčka na krk přece jen kdesi je pletena, tu nastoupí gestapák se svou morálkou: zrada za zradu! A úřadům nezbyvá, než přidat se na stranu nezabydlených, znepokojit se a nařídit vyšetřování.

Jeden z olomouckých, vinou páchnoucích komisařů, pravil, že bylo nutno poskytovat gestapákům výhody, aby — „neuvadli“. Vedle ve vězení však právě vadl a o svůj život zápasil český člověk, vynikající člen odboje, uvržený tam právě oním komisařem. Jakého cynismu je někdy schopna tato doba, jak podivně někdy končí boj proti Němcům a nacismu, jak divně se rozvine vděčnost hrdinům odboje!

Tato zlá hra se ostatně nehraje jen v Olomouci, nýbrž někdy i v Praze. I zde jsou gestapáci, kteří theoreticky jsou v soudní vazbě; prakticky soud neví, kde jsou zavřeni — patrně v katakombách některých mimosoudních orgánů. V Brně byl nedávno popraven zrádce Rysánek, jenž před soudem, jak mohl, zesměšňoval domácí odboj. Vyšetřuje se teprve, zda mu nebylo dovoleno o vánocích pobýt doma v kruhu rodině. Jsou vysíláni čmuchalové: nevíte něco na toho nebo na onoho? Za jakým cílem to vše? Je to snad boj o historii odboje a vystupují tu různé policejní a vyšetřující orgány ve funkci historika? Výsledek jest — hanba. Jsou hrdinové odboje, kteří po léta nevěděli dne ani hodiny, kdy zemrou, kteří si zahrávali s životem vlastním i své rodiny, kteří tváří v tvář nebezpečí byli jako ze železa. Méně odolní jsou vůči podlosti. Vůči historickému bádání o odboji: tito železni muži byli už vidění se slzami v očích.

Máme více mimořádných orgánů a mimořádných způsobů, než snese doba, vracející se k normálnosti. Tyto mimořádné orgány mají někdy více moci než samo ministerstvo vnitra. Co byl platen příkaz ministerstva vnitra, aby dr. Pospíšil byl vyšetřován na svobodě? Jako by toho nebylo, byl držen patnáct měsíců ve vězení. V jiném, jičínském případě, ministerstvo vnitra dalo příkaz, aby zajištěný byl propuštěn. Avšak místní orgány oznámily rodině, že byl již zastřelen. To není oposice, jestliže se někdo staví za to, aby aspoň příkazy ministerstva vnitra byly plněny. Jsme v opozici jen proti olomouckým komisařům a pokládáme si to za čest.

Přečetli jste referáty o olomouckém procesu, a snad pochopíte, proč se nám chce volati: pomoc! Podarí se společným úsilím zreformovat poměry, které tak vyzrály v případě olomouckém? Nepatří také toto úsilí do dvouletky, jejímž pravým cílem má být, aby se nám nejen hmotně, ale vůbec lépe žilo? Chceme býti spoluvinní, kdyby naše justice ztrácela důvěru,

což se pak jeví pravidelným demonstrativním potleskem při osvobození obzalovaných — i těch snad, kteří potlesku nezaslouží?

Tu jest třeba pomoci všech kulturních sil, těch, které se nevyčerpávají jen psaním knih nebo malovaním obrazů, nýbrž jimž ještě zbývá dost síly, aby se snažili o podrobení denního života kulturním zásadám. „Kultura nemusí být politická, ale politika musí být kulturní.“ Kdysi čeští spisovatelé sepisovali a vydávali manifesty, kdykoliv se stalo něco proti lidským právům v Maďarsku nebo v Číně. Každý čínský kuli si mohl být jist jejich morální podporou. Avšak čeští spisovatelé přestali psát manifesty. Byla pryč založena Liga pro lidská práva. Tato zpráva jest to poslední, co jsme zvěděli o její činnosti. Jest tu Svaz národní revoluce a Svaz osvobozených vězňů, obě to instituce, které by mohly být mravní autoritou národu, kdyby se nerozpakovaly ji používat.

Ale ano, ovšem, že musíte pomoci! Není možno být tak lhostejný, tak zabydlený, tak sytý a neprozíravý. Pozdvihne se Česká národní rada, bude opět manifestace na Staroměstském náměstí? Vždyť hle, zde bylo odhaleno spiknutí, mající za cíl, aby nejhorší nepřátelé českého národa, členové gestapa, ušli trestu; byl připravován jejich útěk, byli i vysláni ozbrojenci na jejich záchranu. Toto je vyúčtování národa s katany?

Nikdo nechodí do boje z radosti, poněvadž v každém člověku jest přirozená dávka pohodlnosti a snad i zbabělosti. Ale jsou boje, do nichž se musí jít z nutnosti. V olomoucké komunistické „Stráži lidu“ — proč v této, když dr. Pospíšil byl rehabilitován na základě výpovědi právě komunistických svědků? — bylo napsáno, že případ dr. Pospíšila „nesmí být předmětem spořů mezi stranami Národní fronty a neradíme nikomu, aby se o to pokoušel a bral na sebe riziko možná velmi nebezpečných důsledků“; „ti chytřejší větrí, jaké choulostivé následky to může mít, a nestačí pak to udýchaně brát zpátky“. To je řeč nesrozumitelná i srozumitelná zároveň. Nesrozumitelné jest, proč vyšetření tohoto případu by mělo vnést spory do Národní fronty. Zde nepochybně celá Národní fronta bude stát na jedné straně a na druhé ti, kdo se provinili. Srozumitelné pak jest, že to má být hrozba. Ale strach jest jen tenkrát účinný, jestliže jest to jen jeden strach. Dva strachy se ruší. Strach z toho, co by mohlo vzniknout, jestliže olomoucký případ bude vyšetřen a vinníci potrestáni, je rušen strachem z toho, co by mohlo vzniknout, kdyby olomoucký případ nebyl vyšetřen a vinníci nebyli potrestáni, a kdyby tedy tento případ mohl zakládat tradici v našem životě a zvat k následování. Poněvadž se tedy tak jako tak musíme bát, vybereme si nepochybně ten strach, který jest nám milejší.

Ferdinand Peroutka

poznámky

Strany a dvouletka

V neděli se objevila na obzoru vládní krize. „Vládě se má dostat z m o c n ě n í vydávaní k plnění úkolů dvouletky nařízení, k nimž by jinak bylo zapotřebí zákona. Jednotlivé strany se již zabývají v poslaneckých klubech otázkou zmocnění a připravují pozměňovací návrhy, které budou předloženy vládě, aby parlament nebyl zbaven svého výsostného práva i nutné kontroly provádění dvouletky.“ Tak psal Vladimír Šis v nedělní »Lidové Demokracii«.

Ze »Sveobodného Slova« bylo zřejmé, že národní socialisté svolali předsednictvo, poslance a všechny krajské důvěrníky. Radili se v sobotu přes půlnoc a v neděli od rána až do půl šesté večer. Výsledkem bylo prohlášení, z něhož se posluchaři rozhlasu dověděli o půlnoci jen to, že strana hodlá ze všech sil přispět k zdárnému výsledku dvouletky. Teprve z celého textu lze získat dojem, že národní socialisté dají souhlas k dvouletce jen tehdy, dostanou-li záruky v jiných částech našeho veřejného života; očista národa nesmí být stranická; platnost retribučních zákonů musí brzy skončit; bezpečnostní a zpravodajská služba nesmí užívat metod, nepřipustných v demokracii; všechny složky Národní fronty musí být zastoupeny v organisacích odborových a hospodářských; v úřadech, podnikoch a institucích musí být odstraněn vliv jedné strany; útlak pro politické přesvědčení zaměstnanců musí být zamezen; možnost veřejné kontroly musí být zvýšena a konstruktivní kritika — zejména tisku — musí být umožněna. Dále žádají národní socialisté reorganisaci informační služby, zejména filmu a rozhlasu.

O stanovisku sociálních demokratů jsme v nedělním »Právu Lidu« nenalezli nic. V oněch pověstných »příslušných kruzích« se říkalo, že sociální demokraté jsou proti zmocnění, kterým by parlament musel vládu dát právo vydávat nařízení s platností zákonů. Obsah vlastní dvouletky měnit nehodlají, po hospodářské stránce celkem vyhovuje, a kromě zmocňovacího požadavku obsahuje jen věci hospodářské. Aby bylo zcela jasné: plán snese malých korektur. To konečně přiznali i autoři plánu sami, když vložili ustanovení, jímž se přímo vládě dává právo během provádění plánu ještě přizpůsobovat situaci a zatímto zkušeno. Pružnost je dobrá vlastnost i při plánování. Závěr: plán je celkem dobrý.

Jak víme již ze sobotního »Rudého Práva«, usnesly se předsednictvo ústředního výboru a klub poslanců KSČ jednomyslně, že schvalují návrh dvouletky tak, jak jej vypracovala ústřední plánovací komise. Nedělní článek Vladimíra Kaigla »Řekli jsme ano« v »Rudém Právu« praví: »Všechny strany spolupracovaly při vypracování dvouletého plánu. Všechny se k němu ústy svých nejvyšších představitelů přihlásily. Proto nesmí dojít k žádné dvojaké hře. Dvouletka tvoří dokonale skloubený celek. Odborníci všech stran podle svého prohlášení za ní plně stojí. Kdo by se pokoušel napadnout nebo měnit některé její body, ohrozil by tím celý plán.« A na jiném místě článku je tvrzení: »K přezkoumání návrhu je do 28. října dost času. Kdyby však se snad debata příliš prodlužovala, tedy ministři a poslanci jistě také nebudou váhat nastavit dny a noci...« Ovšem; to je správný požadavek. Nechť sněmovna pracuje. Avšak sotva zástupci lidu budou si práci představovat tak, že budou ověřovat fakta, přemýšlet, objasňovat a argumentovat jen za toho předpokladu, že na konec nesmějí v plánu nic změnit.

Ano, chceme socialismus, věříme v plánování, a budeme věrně, poctivě, nadšeně a ze všech sil podporovat dvouletý plán — tak, jak vzejde ze sněmovny. Zatím jednali o plánu poslanci ve svých klubech. To je dobrý začátek — tím se práce urychlila. Nikdo přece netrvá na formalitách, že osnovu tak významnou směji poslanci vidět teprve, když je usnesena ve vládě a přidělena předsednictvem sněmovny. Nechť žije dvouletý plán — ale nechť žije zároveň parlament, se všemi možnostmi práce, a se všemi právy. Nikoliv: socialismus nebo demokracie, nýbrž: socialismus a demokracie.

Karel Taraba

Jednostrannost

Skoro ve všech projevech českého života můžeme zjistit pozoruhodnou jednostrannost, ba co více, utkvělé přesvědčení, že každý jiný způsob je nesprávný a škodlivý. V nedávných dnech byla veřejnost vzrušena útokem na Václava Talicha, v němž doznívá dávný spor smetanovců a dvořákovců; jedni soudí, že jedině dobrá hudba je smetanovská, druzí přísahají na hudbu dvořákovskou, a mezi nimi jsou svíraní ti, kteří se domnívají, že obojí hudba může být dobrá. Nezůstáváme tu však jenom v oblasti kultury. Se zálibou a s vášní — neboť v tomto monotheismu se uplínají vášně víc než chladný pohled na věc — přenášíme ovšem tuto jednostrannost do politiky.

Pohledte jen, s jakým pocitem samozřejmosti se značný počet občanů rozestoupil do dvou táborů: východnického a západnického. Jedni přísahají na Sovětský svaz a druzí na Anglii nebo — a těch je v tomto druhém táboře více — na Ameriku.

Až potom by v tom zjevu nebylo nic škodlivého. Mohl by nám nanejvýš vynést tu výhodu, že příslušníci jednoho tábora by s větší péčí a s prohloubením specialisty vyhledávali klady sovětských řešení určitých otázek a podávali by nám důkladné informace o tom, co se v Sovětském svazu děje; takto bychom si mohli pořídit knižní soubory a výbory z nové ruské literatury a nasmírně by mohla pokročit naše vědecká spolupráce se sovětskou vědou. Podobně by nás mohli západníci sblížít s pokroky kultury západních národů a opatřit nám informace o jejich politickém vývoji a hospodářském rozvoji.

Bobužel však patří k věci, že nezůstáváme při tomto kladem vztahu k daným otázkám. U mnohých západníků se rozumí samo sebou, že z jejich obdivu k Západu vyplývá docela samozřejmě podceňování všeho, co se děje na Východě a často opovržení k tomu. A ještě větší měrou se to projevuje u východníků. Poněvadž si Sovětský svaz počíná dobře, je pro ně nasnadě závěr, že Amerika a Anglie si počínají vůbec špatně; hrozí jim nejčernější budoucnost a jsou v úpadku; měli bychom se varovat před nákazou duchem Západu. Sovětský film je dobrý, poněvadž je to film sovětský, a americký již pro svůj původ je chabý, především mravně, a lépe jej nevidět.

Tak tu stojí občan před dvěma otýpkami sena a naléhavě se po něm ptá, aby se šivil z jedné z nich; kdo nešije s námi, je proti nám. Pro některé z těch, kteří pečují o své otýpky, to platí jako mravní příkaz a zároveň bojové heslo. Jsme-li spojenci Sovětů, jak bychom nebyli zároveň nepřáteli Ameriky a Anglie? Oficiální věty o tom, že věčné spolenectví se Sovětským svazem budeme doplňovatí prohlubováním přátelských vztahů k západním mocnostem, patří podle mínění mnohých hlídačů jedné otýpky právě jen do vládních prohlášení a oficiálních interviewů; život sám budí naplněn jiným obsahem.

Stává se pak, že přeháníme. Kdo by porovnal sovětský tisk s našim tiskem komunistickým, viděl by, že se vyjadřuje o Anglii a Americe mruzejší, slušnější a hlavně věcnější, než mnohé naše časopisy. Některé z nich se tváří tak, jakoby na nás závisel vývoj světové politiky; kolik set milionů čítá obyvatelstvo našeho státu, tážete se někdy, když slyšíte tyto tóny drsného sebevědomí. A přece jest se nám tvářit tak, jak se sluší národu o deseti milionech duší, byť duši v průměru pokročilých. Ministr zahraničí vyslovil onehdy po návratu z Paříže bonmot, které to vyjadřuje dokonale: »Quod licet Molotov, non licet Masarykovia. A nejde tu jen o Molotova a Masaryka; ti vědí, co mohou a co ne. Spíše by bylo vhodné mluvit tu o tisku a řečnících. Co se sluší sovětskému novináři, nesluší se vědecky novináři českému, a co si může dovolit sovětský řečník, vypadá někdy jako projev nepřiměřeně domyšlivosti u řečníka českého. Ve společnosti medvěda a orlice jest se mladému lvíčku chovatí zdvořile.

V naší národní povaze je tento rys nesnášenlivé jednostrannosti znamenitě zastoupen. Dovedeme být vegetariáni, ale ne skromnými vegetariány, kteří spatřují své mravní i tělesné blaho v odmítnutí masitých pokrmů; my jako vegetariáni považujeme za svou povinnost opovrhovatí pojiďačliví zvířecích zdechlin a pronásledovat je. Dovedeme být stoupenci dirigentského umění Rafaela Kubelika za tu cenu, že budeme skepticky mávat rukou nad uměním Talichovým, a naopak. Dovedeme se dívat na svět jen jedním okem a považovat to za mravní příkaz. A přitom si títo stoupenci jednostrannosti neuvědomují, jaké ochuzování plnosti našeho národního života to znamená. Odmítají čerpat zdravou vodu ze všech studnic, které jsou po ruce; přísahají jenom na jednu studnici, voda ze všech ostatních je otrávená.

Tento rys naší národní povahy by byl vhodným námětem pro feuilleton, kdyby neměl občas nepřijemné následky, jmenovitě politické a hospodářské; kdyby nám kromě toho neskrlesoval objektivní pohled na věc; kdyby nevedl k nesprávnému informování a nesprávnému hodnocení.

Dr Vladimír Minařík

Iniciativa, kompetence a potence

Když jsme loni po 9. květnu pročítali noviny, viděli jsme v nich hodně nadšení a pracovního elánu. To bylo přirozené v myšlenkovém víření, v jakém se ocitl osvobozený národ. Tanou nám však na myslí zejména slova, se kterými jsme se téměř denně setkávali a která okázale vyhlášovala, že v příštím svobodném státě všechna iniciativa bude vycházet z lidu. Zaradovali jsme se. To je přece to pravé slovo. Kdo je ten lid? To jsme přece my všichni. Máme-li plány, můžeme s nimi vyjít ven, bude se o nich jednat a, budou-li uznány zralými, budou se uskutečňovat. A my ty plány měli. Už za první republiky, ale zejména za okupace v podzemí. Byly součástí domácího odboje a byly rozvinuty do více směrů. Vypluly

z našeho svobodného přemýšlení o potřebách příštího státního života, jehož výsledky jsme uložili i písemně a přes okupaci uchovali do vítězných dnů revolucních. Pospíšili jsme je předložit několika ministerstvům současně, hned 12. května, aby se závčas o nich mohlo jednat a aby tím těž bylo dokumentováno, že vznikly opravdu v odboji.

Zkušenosti, jakých jsme potom nabyli, jsou ovšem velmi poučné. V tomto i v jiných případech nám řekly, že jsou u nás stále ještě hodně rozdílné a v praxi často protichůdné pojmy iniciativy, kompetence a potence. Na předložené náměty (byly podány z byv. odboj. organizace »Černý lev«) z pěti ministerstev odpověděla dosud dvě. Nejpohotovější byly pošty, které odpověděly první v poměrně krátké době, odkazující řešení podaného námětu na nové známky pro technické potíže na dobu pozdější. Pak odpovědělo školství, jehož se týkala valná část námětů. Odpovědělo až počátkem prosince, a k jednání, zatím jen dílčímu, došlo počátkem tohoto roku. Mnoho technických možností bylo mezitím už propaseno, i když nelze říci, že by tu chybělo v zásadě dobré vůle. Ostatní místa se neozvala.

Jiný případ: Starost o oběti nacistické persekuce a raněné v osvobozených bojích je samozřejměm v osvobozeném státě, zejména u těch korporací, které na tyto případy vztáhly svou kompetenci. Zjistili jsme však dlouho po revoluci řadu případů, kdy nejnepříjemnější oběti na zdraví a majetku nebyly vůbec nijak nahrazeny, a úřední procedura k napravení nedostatků byla tak dlouhá, že rychlá pomoc byla skoro nemožná. Dalo se jí někde dosáhnout jen okamžitou vlastní svépomocnou akcí — opět jako jsme to dělali v odboji — ale tu toho nebylo lze mnoho docílit, neboť síly jednotlivců jsou ve větším měřítku nedostatečné. A k tomu přistupovala další překážka: naráželo se na kompetenci. Člověk si už dnes nemůže dovolit podniknout něco, jako podnikal v odboji, kde kašlal na nacistické vyhrážky a dělal tak, jak mu velelo vlastenecké svědomí. Dnes, kdyby chtěl třeba člověk rozprodat získané knihy s autorskými podpisy ve prospěch sociální pomoci postiženým, narazí na knihučepkové předpisy, chce-li organizace informovat své čtenářstvo o svých podnicích, jež někdy významně prospívají i státu, musí obtížně a konečně bezvýsledně jednat s ministerstvem informací, a chce-li vůbec člověk něco zorganizovat rychle a pohotově, jak káže naléhavost příležitosti, zaplete se do kompetenčních zájmů, které mu tak sváží ruce, že se stane téměř nemožnou, a poněvadž obyčejně ti, kteří se kompetence dovolávají, sami nic rychleji a lépe nesvedou, může i dobrá myšlenka a dobrý plán zapadnout bez ohlasu. To proto, že iniciativa nenachází koordinace s kompetencí, a výsledek je impotence.

Iniciativa je krásná věc a v řečích je všude srdečně vítána. Jinak tomu bývá v činech. S čím se iniciátoři nejrychleji setkají, je práce, často i manuální, unavná a vyčerpávající a samozřejmě nehonorenovaná, neboť reprezentovat se a být honorenován je také výsadou především »příslušných činitelů«. Kdo chce něco většího stvořit, uděláš to nejlépe sám. Zatím se ještě nevyplácí u nás mít nápady. Za špatně dostaneš přirozeně vynadáno, ale někdy i za dobré, když jsi při jejich realizaci kohosi neobdálil příslušnou pozorností. A hlavně: nespolehej na iniciativní spolupráci, dokud jsi kompetentním místům nevyložil celý program od a až do z nedosáhl ke všem jednotlivým bodům schválení všech zúčastněných. Po všech zkušenostech, z nichž uvedené nejsou jediné, mám však jednu obavu: aby tvrdou cestou iniciativností, vroubenou kompetenčními nedůtklivostmi, se u nás nedocházelo k akční nemožnosti. Je už dlouho známo, že byrokratismus šlape po pokroku a duši hodnoty. Nemíníme-li ho ve všech směrech vypudit nejen z úřadování, ale i ze svých říl, nemluvme příliš sebevědomě o honosných plánech! Zdaří se určitě, budou-li prováděny lidmi pohotovými a neochabujícími za žádných okolností, hlavně vystihujícími podstatu věci.

Ve »Svobodných novinách« jednou napsal neznámý mi autor kursivku, která byla na první pohled sympatickou. Navrhoval něco jako organizační napadů. Nevím, pokusil-li se jí někdy prakticky provádět. Jestliže ano, pak vsadím krk, že udělal smutné zkušenosti. A přece bychom měli i krky na to sázet, že ten plán se musí jednou zdařit. Právě u nás.

Bohumil Černý

Odborníci, hrubé a čisté platy —

námět, který poslední dobou, v níž se konečně má rozhodovat o stanovení platů vedoucích osob v národních podnicích, stále častěji prolíná tiskem, více či méně taktně je rozšiřován právě těmito vedoucími osobami, případně dosti povrchně dotýká vedoucími politiky.

Čitují se různé výroky a články, hledá se srovnání s

poměry v SSSR, a podle toho, jak koho svrbí, tak se drbe. Nutno přiznat, že mnoho debat a kritik vzniká z lidsky přirozené revnivosti a žárlivosti i z nepochopení skutečného stavu věci, ale je též třeba uvážit, že celou tu změř nesnázi, nespokojenosti a hořkosti nelze prozatím posuzovat jinak, než se zřetelem k obecné situaci sociální, hospodářské a politické. Láme-li o platy odborníků v národních podnicích své kopí v tisku odborník-ředitel národního podniku, nezni jeho obhajoba pro jiné uši dost přesvědčivě již proto, používá-li za argument nepřesně jen určitého useku tabulek, hlavně však, že širší, zejména dělnické veřejnosti není dost ožehavým problémem, je-li někomu čistých 15.000 Kčs měsíčně tak málo, aby nemohl aspoň po přechodnou dobu hospodářských nesnází většiny národa dát své síly bez nechtě k dispozici pro výstavbu po tak veliké katastrofě, jakou byla válečná pohroma.

Jednoduše postavena, zní otázka takto:

»Vyplatí se znárodněnému průmyslu, aby své odborníky na vedoucích místech tak odměňoval, že budou moci upravit svůj životní standard několikanásobně výše než kterýkoli jiný občan může dosáhnout v jakémkoli jiném povolání legální a mravně odůvodnitelnou cestou?«

Odpověď na tuto otázku není jednoduchá. Nesporné je, že se vyplatí národnímu podniku, bude-li mít v čele odborníky nejlepších kvalit. Jinou věcí je, zda příjmy tyto kvality teprve tvoří, či zda kvality, které zde jsou, mohou přecházet jinam, kde se lépe prodají.

Ošidným je poukazování na poměry v SSSR. O průmyslu v SSSR víme především, že je veden velmi zdravě a že hodnotí své zaměstnance přísně podle výkonu, druhu a výsledku práce. Premie, které jsou vedoucím podniků v dvoj- až trojnásobně vyšší pravidelného platu poskytovány, závisí jen na výsledcích práce. U nás je ovšem těžko začít od výsledků, když tyto teprve čekáme. Snaha, opsati z SSSR jen onen vnější rámec, není zcela opodstatněna, a pokud nebude v našich poměrech reálných podkladů k hodnocení lidí jako v SSSR, vyběhne za pokus o napodobení právě těchto vnějších znaků organizace tak, že by každý občan státu mohl se státi trvale poplatným na úzký okruh lidí, kterým již tento rámec přesně padne k tělu. Musíme tedy hledat východisko někde uprostřed.

Ovšem, že kapitalistický režim dovedl skvěle platit své vedoucí odborníky. Když měl generální ředitel určité báňské společnosti 800.000 Kč ročně, nebude dnešních hrubých 800 tisíc Kčs pro generálního ředitele celého průmyslového odvětví při přísnější daňové praxi a třetinové ceně koruny zdaleka odpovídat měřítkům minulosti. Nesmí se však zapomínat, že vysoké a milionové platy tehdejších kapitánů průmyslu nebyly ani tak hodnocením odbornosti, jako spíše odměnou za vyzkoušenou pravověrnost kapitalisty, nezatříbeného ani stínem sympatií pro druhý břeh, armádu pracujících.

Je konečně věcí politiky, aby rozhodla, jakým směrem se má u nás brát sociální reforma. Zatím šlo o to, pozvednout úroveň vrstev nejnižších, tedy dělnictva, na snesitelnou výši. Ze to jde zatím jen za cenu určité nivelaace, je na bite dni. Až bude výrobnost na výši a výsledky znárodnění se projeví též hospodářsky, bude veřejnost shovívavější a stát v uznání velkorysejší.

Jestli v člancích p. inž. Brůži ve »Stroj. obzoru« a »Čs. průmyslu« uvedené příjmy ruských techniků se zdají někomu pohádkovými, může se tak stát jen na prvý pohled, nehledě k tomu, že sestava náhodně volených kategorií v nejmenovaném průmyslu a v závodě nejmenovaného rozsaahu a důležitosti neklade si nároků na přesnost. Proti platu ředitele v průměru 3000—3500 R měsíčně figuruje v těchto člancích na spodním stupni dělník s platem 600 R, ač o pár řádek dále jsou vyčísleny měsíční náklady čtyřčlenné dělnické rodiny, z níž pracuje jen otec, obnosem 1000 R. A těch 1000 rublů, tedy třetinu až 28,5 proc. ředitele dělník tak či onak skutečně vydělá, neboť nemůže mu každý měsíc ohybět 66 procent jeho výdělku ke krytí živobytí.

Ředitelé mají premie? Ano, dvoj- až trojnásobně než plat. Nejsou však zdaleka pravidlem, jako plat 3000 R není pravidlem. Těžko je tedy vypůjčovat si z SSSR pro naše poměry platovou tabulku.

Jak patrně, nejsou dosud uváděné argumenty vždy dost přiléhavé a bylo by nejlepší, kdyby naši vedoucí odborníci bez zbytečné hořkosti dokázali ještě trochu trpělivosti, než je bude možno honorovat obdobně jak v SSSR, kde průmysl si je také sám zaplatí. Vysoké platy? Ano, ale zatím

jen tak vysoké, aby široké vrstvy nebyly zbytečně zraňovány pohledem na lidi, jichž se dosavadní skromné životní podmínky nedotýkají. Dnes, kdy bydlení, otop, světlo a osobní přeprava i rodinných příslušníků činí vysoké procento životních nákladů, nelze ani tyto, obvykle přírodní příjmy bagatelisovat a měly by být jich nositeli spravedlivě hodnoceny.

A odměny? Zajisté budou a stát je radostně přírůčkem, kdo se zasluží o prosperitu znárodněného průmyslu, na niž celá veřejnost přímo horečně čeká.

Státní úředník

... a bude jeden světa pán ...

Když lidé něco dělají, přirozeně chtějí, aby to dobře šlo. A když dělají mírovou konferenci, tedy velkou věc, přirozeně je jim tím víc na tom záležet. Je třeba, aby neztráceli nervy a aby si stále připomínali, že velké věci nelze vytvořit bez velké námahy.

Možná, že lidé, kteří tam za nás za všecky jednájí, jsou už unavení a rozmrzení. Jsou-li to však dobří lidé, pak vědomí velikosti dobra, jež chtějí vytvořit, jim musí dávat sílu k vytrvalosti.

Někteří z nás se bojí toho, že konference jsou příliš dlouhé. A jiní se zase naopak těší z toho, že lidé různých politických náboženství dokázali se už po tak dlouhou dobu denně scházet, často spolu zdvořile mluvit, pravidelně o sporných věcech debatovat — a někdy se spolu hádat. Nevidí největší neštěstí v tom, že se lidé pro různé názory hádají, neboť dobře vědí, že se lidé pro různé názory dovedou navzájem i zabíjet. A proto ať žijí dlouhé konference! Nemůžeme si ovšem přát, aby byly neúspěšné. Ale lepší prázdná konference než žádná konference. Když se různí a cizí lidé sejdou, když se navzájem okoukají, není možno, aby se ubránili dojmu společného lidství. Proto se někteří lidé radují z toho, že konference jsou dlouhé, a přáli by si, aby byly nekonečné — aby se nenápadně přeměnily v trvalé mezinárodní zařízení, jehož potřebu dokazují tím, že v posledních desetiletích všechny hlavní sociální jevy byly mezinárodní a světové: první světová válka, potom světová hospodářská krize a potom druhá světová válka.

Protože jsou mezinárodní problémy, jsou nutná i mezinárodní jednání, která dnes mají podobu mezinárodních konferencí. Tato firma mezinárodních jednání většinu z nás uspokojuje, protože máme stále na mysli jinou, nedávnou ještě formu řešení mezinárodních problémů, totiž válku. Můžete mít dojem, že v mírových jednáních diplomatická převaha nestojí vždycky na straně práva. A domníváte se, že při válečném řešení by vojenská převaha musila být na straně spravedlivých? Ve válce se nebojuje pravdou, ve válce se bojuje zbraněmi. A pravdu má ten, kdo má vítězství. Válka je procedura docela nesentimentální. Byli bychom ochotni přinést velké oběti pro nalezení pravdy, snad i válku, kdyby to byl spolehlivý proces k dosažení práva. Ale už jsme se přesvědčili, že pravda a spravedlnost se tímto způsobem nalézá ani vytvořit nedají.

Někteří říkají, že dnešní mír je mizerný. A my ostatní s nimi souhlasíme. Prohlašujeme však, že nejsme pro to, aby tento mizerný mír byl nahrazen řesáčkou válek.

Byl to zajímavě chytrý člověk a řekl mi: »Svět je jenom jeden a snese jenom jednoho pána. Problém západ-východ spěje nevyhnutelně k válce, z níž vyjde tento jediný pán světa.« Ačkoli to byl chytrý člověk, jsem přesvědčen, že se mýlí — i chytrí lidé se mýlí. Ale omyly chytrých lidí jsou nebezpečné. Omyly hlupáků nejsou nebezpečné, protože si jich nikdo nevážá. Omyly chytrých lidí jsou nebezpečné, protože si jich ostatní lidé vážá. Je to jen pohádková představa, že tam, kde dva zápasili, vstane po zápase jeden, a ten že bude mocný a krásný ve své síle a budou mu říkat vítěz. Kde dva zápasili, často nevstane žádný a vítězství jednoho je jenom v tom, že umírá o chvíli později než poražený. Tam, kde dva zápasili, často nevstane jenom jeden, ale zase dva, ale žádný z nich nevypadá jako vítěz. Zápas nebyl ukončen vítězstvím, ale nedostatkem sil k boji. Žádný z nich není vítěz, a oba jsou poražení. To už nejsou bojovníci, to jsou zbití a poražení, kteří se sotva drží na nohou. Vzpomeňte na velké zápolení evropského lidstva před 300 lety. Tehdy se srazily dvě velké ideologie, katolická a protestantská. Obě si myslily, že v tomto malém světě jedna vedle druhé nemohou existovat. A po válce, která trvala 30 let, kdo byl vítěz a kdo byl poražený? Nebylo vítěze, poraženy byly strany obě, a protože už neměly dosti sil, aby spolu dále válčily, začaly vedle sebe prostě existovat k oboustrannému údivu, že je to možné.

Tento svět je ještě příliš veliký pro kteréhokoliv jediného pána a mají v něm dosti práce všichni dohromady, budou-li

chtít spolupracovat. A z každé jiné práce, která by nebyla spoluprací, může vyjít jen nesmysl. A tento nesmysl může být různého stupně, menší nesmysl, větší nesmysl, až obluďně hrozný nesmysl, a tomu se říká válka. *Taf*

Popravený a byrokracie

Ač nerad, chci poukázat na případy, které se skutečně staly a které, jak myslím, nejsou ke cti naší lidové demokracie. Z naší obce byli v červenci 1942 na pověstném zámečku v Pardubicích popraveni pro spolupráci s parašutisty, přehovívání a obsluhu tajné vyslačky dva členové Sokola.

Jeden z nich odborný učitel, náčelník sokolského okrsku a mistonáček župy sokolské byl jedním z vedoucích odborové skupiny. Byl znám jako neohrožený vlastenec. Druhý, jeho příbuzný, mladík dvacetiletý, byl jeho věrným spolupracovníkem. Popravený učitel zanechal zde manželku — která byla krátkou dobu těž vězněna — a dvě malé děti. Jeho spolupracovník rodiče a bratra. Oběma bylo těž — což jest samozřejmé — zabaveno veškeré jmění.

Přišlo osvobození. Co všechno dokázaly úřady naší lidové republiky?

1. Rodičům padlého bojovníka byl válečný kříž 1939 in memoriam zaslán poštou.

2. Pro přihlášku utrpěných škod potřebovali pozůstatí osvědčení o státní a národní spolehlivosti, osvědčení o národnosti, osvědčení o státní příslušnosti a já nevím, co ještě. Nemí divu, že přihlášku znechucení hodili do koše.

3. Popravený učitel měl kousek pole. Bylo zabaveno a připsáno německé HŠL. Jedná se o předání jeho rodině. K tomu si vyžádaly naše úřady osvědčení o jeho státní a národní spolehlivosti a osvědčení a jeho národnosti, kromě jiných osvědčení a vysvědčení. Nové běhání k úřadům, další kolky a poplatky za úřední výkony.

Tak jsme si to nepředstavovali. Snad by to šlo provést způsobem taktičtším a z moci úřední.

Další komentář jest bespředmětný.

P. J.

Dokument

Dnes dovoluji si uveřejnit ze svého zápisníku mínění sovětského generála. Domnívám se, že je skoro pozdě na uveřejnění, ale pochybuji, že hlas našeho nejdovolávanějšího spojence byl by dříve jen tak beze všeho otlačen.

V květnový den, když do Prahy VII od Dejvic přijel prvý sovětský tankový oddíl, promluvil jsem k rudoarmějčům a shromážděným davům a vyslovil díky důstojníkům a vojákům. Když jsem s improvizované tribuny, tanku, sestoupil, přišel ke mně velitel tankové brigády, muž asi 45letý, pěstěného vzezření, důstojník jako ze škatulky, a několika řadami vyznamenání na prsou. Pravil tehdy: »Jak jsem slyšel, jste novinář a spisovatel, to co jste zde pronesl, je hezké, všemu jsem rozuměl a děkuji vám. Ale pohleďte, tamhle to se nám důstojníkům a vojákům vůbec nelíbí.« Ukázal na velký čtverec shromážděných Němců, mužů, vojáků, ale ponějvíce žen a dětí. Připouštím, nebyl to vábný pohled.

Brigádýr pravil: »S takovými věcmi a jednat takhle s lidmi nesouhlasíme. Co udělala tamhle ta malá děvčátka, že má zkrvavenou hlavu?« Namítl jsem, že po strašlivých zločinech právě uplynulých dnů ze strany Němců je pochopitelné vše, co se na ulicích stalo. Doporučil jsem brigádníkovi, aby se šel podívat do blízkého kostela sv. Antonína a několik domů vzdálené evangelické církve na masakrované oběti české.

Odpověděl mi na to generál: »To všechno známe z deseti tisíc sovětských měst, vsí a vesniček! Ale proto nikdy se nesmíme dopustit podobného, čeho se dopouštěli naši nepřátelé. Kopírujeme-li fašistickou taktiku, pak to znamená, že potvrzujeme správnost fašistických a nacistických metod. Řekněte to shromáždění, a připojte ještě, že budete potřebovat každé pracovní síly k dosažení blahobytu. Proč je mračit. Řekněte dále, když je někdo voják, tak se s ním musí jednat jako s vojákem, je-li někdo banditů, pak už vojenské soudy vědí, jak s ním zatočit. A děti a ženy? O záškodnících platí totéž co o banditech. Avšak pryč se všim, co připomíná fašistickou taktiku. Socialistická spravedlnost nade všechno! To, co vám pravím, spisovatelé, nejsou celkem ani má slova, jsou to jasné vyslovené myšlenky maršála Stalina.«

Sdělit jsem na generálovu žádost toto mínění shromážděným davům. Přivítaly tlumočená slova s nadšením. Trans-

port Němců odešel bez jakékoliv další příhody. Na jiném místě a to bez přítomnosti generálovy, když se toho ukázala potřeba, jsem se pokusil o reprisu přednesu. Byl bytostně zaplatil málem životem.

Snad neuveřejnili tento dokument příliš pozdě a snad i padne na plodnou půdu. Je sdělován z rozumu i lásky k zemi i lidu.

Než jsem k tomu dospěl, také jsem se musel hodnat přetvořit. *Mi. Ma.*

Přibývá nás?

Bylo řečeno, že soudíc podle pomalosti, s jakou se rozmnožujeme, je český národ již dávno mezi národy stagnujícími. Jakési oživení přinesla válečná léta, na jejichž sklonku arci došlo opět k mírnému poklesu v nasazeném kursu. To se projevilo hlavně v roce 1945. Tuto dobu lze ještě omluvit jako vyvrcholení války v našich zemích. Jsme proto právem zdědivi, jak se vyvíjí naše populační situace v osvobozené republice. Můžeme to posoudit zatím jen v českých zemích, neboť data za Slovensko nejsou známa.

Od začátku roku 1946 do konce dubna 1946 se v českých zemích narodilo celkem 67.092 živých dětí. Protože v téže době zemřelo 54.227 osob, je přirozený přírůstek jen 12.865 nových obyvatel. Průměrně přibývá v českých zemích měsíčně jenom 3216 osob. Při tomto vývoji by činily roční přírůstky pouze 38.582 lidí, tedy zcela bezvýznamný počet v rámci celkového počtu obyvatelstva.

Nutno sice podotknout, že v těchto číslech je zahrnuto i naše německé obyvatelstvo, v přítomné době element, jenž skresluje naše údaje. Doufáme, že letošní rok je poslední, kdy bude nějak ovlivňovat závěrečná data naši přirozené měny. Příštím rokem budou naše země zcela odkázány na rozmnožovací schopnosti českého obyvatelstva, které má posilnit nádej na novou regeneraci, již nutně naše země potřebují. Teprve potom bude možno zhodnotit, do jaké míry se naděje splnily. Do té doby analýza přebytků je nemožná.

Byla-li projevena po výsledcích loňského roku obava, jak se vedle vysoké obecné úmrtnosti bude vyvíjet úmrtnost novorozenecká a kojenecká, byla potvrzena v plné míře. Neboť jak ukazují čísla za duben 1946, dosáhl počet dětí zemřelých ve věku do jednoho roku za tento jediný měsíc čísla 2139 (114,4 promille). Lékaři a sociální pracovníci bijí už třicet let na poplach, ale marně. Zůstane našim smutným privilegiem přimát nejvyšší kojenecké úmrtnosti v Evropě, porovnáme-li současně vyspělost naší lékařské vědy? *us*

politika

MORAVUS

Česko-slovenská pozorování

II.

Pak vypuklo povstání. Zdá se, že bude hrát ve slovenském životě podobnou citovou a historickou úlohu jako u nás husitské války nebo Bílá hora, třebaže s odstupem doby, až pomínou aktuální politické důvody, bude jeho skutečný význam hodnocen střízlivěji než nyní.

Někteří Slovinci zacházejí tak daleko, že neváhají tvrdit, že povstání osvobodilo Čechy a daleko předstihuje naše podzemní hnutí i se zahraničními odboji. Necháme-li to stranou, je jisto, že povstání byla velká věc, že to byly hrdinné boje proti přesile a nepříteli cizímu i domácímu, a že se tu projevilo smýšlení ne-li celého národa (neboť západní a jižní Slovensko se nehnuło), tož aspoň značné části. A stejně tak můžeme považovat za jisto, že povstání bylo nesené z části také myšlenkou československou, že šlo také o obnovu Československé republiky. Také, ale ne pouze, jak Slovinci nyní tvrdí. V některých důležitých zjevech, zvláště na východním Slovensku, bylo povstání podnikem nikoli slovenských Čechoslováků s úmyslem a cílem obnovit Československou republiku, nýbrž podnikem slovenských komunistů, orientovaných proti-

československy, s úmyslem připojit Slovensko k Sovětskému svazu nebo aspoň vytvořit slovenskou sovětskou republiku. Proč tato myšlenka nezvítězila, není v této souvislosti důležité.

Hlavně však bylo povstání životní nezbytností, posledním prostředkem záchrany. Dobře to řekl p. Dr. J. Šujan v »Dnešku« č. 14: »Naše národné povstanie by sme my Slováci nikdy neboli dokázali, keby sme neboli bývali vedení myšlienkou národnej sebezáchovy a slobody.« Je přece fakt, že fašistický slovenský stát byl ve válečném stavu s Ruskem, jehož armády stály takřka na hranicích. Slováci už nemohli čekat. (Proto také, myslím, není správná námitka některých Slováků, že povstání bylo nepromyšlené a předčasné. Nepromyšlené snad, a zrazené jistě, ale sotva předčasné.) Jenom tak mohli doufat ve velkomyšlnost vítězů, zvláště pro nejhůřší případ, že z těch nebo oněch důvodů by nebylo došlo k obnovení Československé republiky, takže Slováci by byli považováni za poražený fašistický stát, za satelita Německa.

Někteří Slováci si to uvědomují, jak vidno na příklad z řeči pana Laca Novomeského na brněnské oslavě výročí povstání. Podle referátu řekl v podstatě toto: Kdyby nebyla zvítězila revoluce, bylo by Slovensko poraženým státem, možná, že právě Tuka by byl jel na mírovou konferenci jako delegát poraženého státečku, snad s jedinou nadějí, že ve spleti rozmanitých mocenských zájmů se mu podaří zmírnit trest, který by Slovákům za účast na zločinné válce spravedlivě příslušel. Díky slovenské revoluci zastupují Slováci v Paříži v řadě vítězných národů představitelé slovenského národa v delegaci československého státu, a nikoli představitelé »Slovenského státu«.

Košická dohoda

Roku 1945 došlo ke košické dohodě. Když jsme ji tehdy v dubnu slyšeli z rozhlasu, vypadalo to, jako bychom my Češi byli poraženi a Slováci vítězové. Mnohé se objasní politikou komunistické strany. Byly utvořeny dvě komunistické strany v jednom státě, česká a slovenská. To je něco tak podivného, jako kdyby byly v jedné zemi dvě různé římskokatolické církve. Byl opravdu vytvořen stát ve státě.

V této politice podporovala komunisty strana demokratická. To je pochopitelné u strany, jež soustřeďuje převážnou část autonomistů. Ať jsou rozpory mezi komunisty a demokraty sebe větší, tady jsou svorní. Není divu, neboť být svébytným a samostatným národem je přáním a vůlí skoro všech Slováků. Tak byl starý autonomismus daleko překonán. Ve slovenském životě všude pozorujeme snahu, odlišit se od Čechů. To je pochopitelné, to je dokonce do jisté míry přípustné při existenci dvou různých národů, s podmínkou, že není dotčen zájem společného státu a že to není odlišování za každou cenu, jak tomu skutečně je. Za každou cenu, i za cenu směšnosti. Podívejte se na slovenský jízdní řád: české železnice jsou v něm vyznačeny jako »cizí«, nic jinak než maďarské, rakouské, polské.

Mluvte se Slováci: budou k vám zdvořilí, milí, ochotní... ale jakmile narazíte na slovenský stát, je oheň na střeše. To je bolavé místo, a Slováci nelibě nesou nevlídné poznámky o tomto fašistickém útvaru. Jenom někteří ovšem mají odvahu říci své mínění otevřeně. Je zajímavé, jak často se setkáváme s tvrzením, zvláště v tisku, že do obnoveného svazku s Čechy vstoupil nikoli slovenský národ, ale slovenský stát. A ještě zajímavější, že i někteří Češi tak myslí, jako na příklad pan B. Müller v »Dnešku« č. 3, který praví výslovně: »Vstoupilo-li Slovensko do československého soužití jako samostatný stát (!) a dobrovolně (!), pak také asi bude mít nějaké speciální požadavky.« Tak jak to vlastně bylo? Byl »slovenský stát« poražen sovětskou armádou a revolucí nebo nebyl? A byla Československá republika jedinou záchranou Slováků, nebo si mohli dovolit přepych samostatného státu, který by nyní čekal v Paříži na mírový diktát?

Otázka chleba

Mnoho zlé krve nadělá nešťastné zásobování. Nebudeme si nic nalhávat: Češi jezdí na Slovensko hlavně se najíst a zásobit. Jsem přesvědčen, že nebyť této možnosti, nejela by jich tam ani polovina. Mnoho jich tam jezdí, pravda, ze staré lásky. Slováci to Čechům zazlívají, někteří tvrdí, — hlas lidu — že je Češi »vyžírají«. Zapominají nebo nevědí, jak nás Němci vyrabovali. Ježto nám své přebytky neposílají, nezbyvá Čechům než za nimi jet, jako se jezdilo za války na venkov. To je přece naprosto samozřejmý a elementární úkaz hospodářského života. Zapominají také, že Češi dostanou koupit jenom skutečné přebytky, ne na úkor podstaty. Tvrdí, že Češi černým nákupem zvyšují cenovou hladinu. To je pravda potud, že zvýšenou poptávkou přirozeně rostou ceny, ale není to černý nákup, nýbrž bílý, když je na Slovensku zásobování prakticky i podle zákona volné. Ostatně konfiskování zboží Čechům je, zdá se, jediným slovenským opatřením proti černému obchodu. Ale konfiskujeme my naše textilie, uhlí atd., posíláme na Slovensko, a nutíme Slováky si pro ně jezdit k nám? Jsme-li skutečně jednotným státem, pak nesmí být překážek normálního obchodu, jak je Slováci stavějí, a přebytky jedné oblasti musí být beze všeho k dispozici ostatním oblastem, jako na př. my dáváme Slovákům ne snad přebytky, ale přímo nezbytné uhlí a pod. Zásadně je možno připustit, že zásobování, ať potravinami, ať jinými životními potřebami, je ryze autonomní věcí. Pak ale to musí platit i pro české země, a Slovensko může dostat z českých zemí jenom skutečné přebytky, a na to by muselo čekat aspoň do konce dvouletého plánu. Ve skutečnosti české země daly Slovensku, kde je maso volné, velké množství dobytka, jehož samy nutně potřebovaly, a stavební stroje, odborníky, materiál pro slovenskou rekonstrukci, samy vlastní rekonstrukci zanedbávající. Heslo »já pán, ty pán« a »každý pánem ve své zemi« je líbivé. Slováci by asi byli náramně překvapeni, kdyby je Češi skutečně začali uplatňovat.

Je tu však ještě jiná závažná okolnost. Ponechme stranou otázku, jak vznikly slovenské přebytky, a jak to, že na příklad čokoláda, nutně dovezená z ciziny za devisy, je na Slovensku volná, kdežto v českých zemích není ani pro děti. Češi potřebovali a dosud potřebují slovenské pomoci v zásobování potravinami; slovenská politika jim ji odpírá (konfiskace v pohraničí pokračují!). Slováci mají asi vůbec první příležitost pomoci českým zemím, které jim tolikrát pomohly, a nejen z přebytků! Tuto příležitost pomíjejí.

Mají Češi také autonomii?

Slovákům je vyhrazena velká autonomní oblast, zahrnující i četné věci povahy ryze celostátní, a v této oblasti jsou úplnými pány. Češi podobnou autonomií nemají. Věci povahy celostátní, přesněji řečeno ony, které nebyly pojaty do slovenské autonomie, jsou řízeny společným parlamentem a prováděny společnou vládou, ale tak, že zákony společného parlamentu neplatí na Slovensku bez souhlasu slovenského parlamentu, zvaného Slovenská národní rada, a že ústřední vláda, složená z Čechů i Slováků, nemá na Slovensku moci bez souhlasu Slovenské národní rady, resp. slovenské vlády, zvané sbor pověřenců, a to ani tehdy, jde-li o výkon vládní moci přímo slovenským ministrem. Je dobře známo, že na příklad pan ministr Ďuriš, který si počínal v českých zemích s takovou energií, neměl na Slovensku co hledat. Slovákům vládnou jenom Slováci; Čechům vládnou Češi a Slováci, a to i ve věcech, jaké jsou zásadně vyhrazeny slovenské autonomii, tedy ve věcech čistě autonomních (školských a pod.). Vládnou jim Slováci trojím způsobem: jako poslanci, jako členové vlády, jako jednotliví ministři.

Očekávali bychom, že zákony, na nichž se usnesou i slovenští poslanci, a nařízení vydaná slovenskými ministry, nebudou »nečisté«. To je však omyl. Jsou »nečisté«,

neboť tak či onak byly poskvřeny stykem s českým prostředím. V praxi ovšem budou po věčné stránce nejčastěji beze všeho vyhovovat. Ale ani »tehdy nebudou přijatelní jenom tak; budou muset být »očistěny« čili vykropeny aspoň formálním slovenským souhlasem.

Poměr mezi Čechy a Slováky musí být uspořádán tak, aby společný parlament a společná vláda směly zasahovat jenom do společných věcí, které musí být přesně vymezeny; zákony usnesené společným parlamentem a výkon vládní moci ústřední vládou nesmějí být vázány na souhlas žádného autonomního orgánu, ani českého, ale ani slovenského, ledaže by — v krajním případě — byly vázány na souhlas obou zároveň (což by bylo nesmyslné); ústřední orgány nesmějí zasahovat do autonomie slovenské, ale ovšem ani do české.

Jestliže Češi jakožto zákonodárci a vládcí nemají co hledat na Slovensku, platí to zajisté analogicky i pro Slováky, pokud jde o české země. Podřizují-li se Češi i těmto zákonům a nařízením, činí tak jediné z dobré vůle. Má-li oprávněné požadavky slovenský národ, má je ovšem i český, a mají-li Slováci národní hrdost a nedůvěru, není důvodu očekávat, že Češi je mít nebudou.

(Je pravda, že tento stav byl v mnohém směru více méně opraven. Ale to nestačí, pokud platí základní zásada, jak došla výrazu v košické dohodě. Nejde o politické praktiky a kompromisy. Nejde o náhlé obraty, jakých jsme byli svědky po volbách, když to na Slovensku dopadlo jinak, než se čekalo. Jde o základy státu. Ty musí být pevné a jasné.)

Dva národy nebo jeden?

Košický program mluví naprosto jasně: »Česko-slovenské státní společenství bude založeno na nových zásadách. Cínic konec všem starým sporům a vycházejíc z uznání Slováků jako nacionálně svébytného národa... (čl. VI.). Pokud jde o slovenský národ, je odpověď jasná: svébytný národ slovenský, a mně ani nenapadá mu toto právo upírat. Český národ rovněž vzal, resp. vezme tuto odpověď na vědomost a zařídí se podle ní. Zatím je zmaten. Byl od roku 1918 a vlastně už před první světovou válkou, a nejen působením Čechů, ale i v neposlední řadě Slováků (Kollár, Šafařík...!) příliš intenzivně vychováván v přesvědčení, že jsme pouze dvěma, byť dost odlišnými kmeny jednoho národa, aby se nyní neptal, co je vlastně pravda. Ne politická pravda ad hoc, ale prostě pravda. Vlastně jde o to, zda jsme původně jeden národ. To není akademický problém. Jsme-li původně jeden národ, je oprávněná naděje, že jim jednou znovu můžeme být, a naopak je málo pravděpodobné, že bychom se jim stali, jsme-li skutečně od základů dvěma národy, protože proti snahám o sjednocení by se v tomto případě asi postavily příliš silné biologické síly. V budoucnosti má naději na úspěch jenom ta snaha o sjednocení, která půjde směrem vývoje, jak odpovídá biologickým předpokladům. »Před válkou platila theorie, že Češi a Slováci jsou jeden národ,« napsal pan F. Peroutka ve »Svobodných Novinách« dne 29. června 1946, »nyní platí theorie, že jsou to národy dva. Nikdo nemyslí, že theorii o jednom národě by bylo vše zachráněno, kdežto theorii o národech dvou je vše ztraceno. Dřívější stav měl své chyby, nynější bude mít chyby — jiné.« Prakticky možno s tímto názorem souhlasit, a to tím spíše, že nynější theorie daleko lépe vystihuje skutečný stav věci. Ale přesto bychom rádi slyšeli odpověď vědy, neboť jsme-li původně a do nedávna jedním národem, bude možno se snažit o splnutí bez obav, že se pokoušíme o zásadní nemožnost, a s jistotou, že jdeme směrem vývoje, který spěje ke sjednocení jednotlivých skupin toho kterého národa.

Nuže, jaká je odpověď vědy? Česká věda, zdá se, považuje a) Čechy a Slováky za jeden národ, b) český a slovenský jazyk za jeden jazyk (rozumí se, že se věda neřídí hlediskem politickým, takže její odpověď zásadně mů-

že být v souladu s politickou skutečností); slovenská věda považuje oba národy i jazyky za samostatné, resp. co se jazyka týče, považuje některá slovenská nářečí za součást »čestiny«, souhrn ostatních nářečí za zvláštní »slovenský jazyk«. Vzhledem k tomu, že se odpovědi liší, jsme odkázáni na prostý rozum, který praví: jeden národ s jedním jazykem; jeho dvě větve se vývojem dosti značně odchýlily, a jedno »nářečí« (přesněji souhrn několika »nářečí«) bylo z praktických důvodů povýšeno na jazyk spisovný. Prostý rozum tu bere v úvahu, jak velké jsou rozdíly na příklad mezi německými kmeny, Jihofrancouzi a Severofrancouzi, Kastilci a »Španěly« od Valencie, a přece jde vždy o jeden národ. Uvažuje dále, že některá moravská a zejména slezská nářečí jsou Čechovi z Čech mnohem méně srozumitelná než nářečí slovenská nebo spisovná slovenština. Přiznejme si, že úvahy prostého rozumu jsou tu podbarveny lítostí nad jazykovou odlukou, jež posílila odstředivý vývoj, přivodila těžké škody Čechům i Slovákům, a jak správně upozorňuje pan F. Peroutka v »Budování státu«, ztrpčila stáří svým původcem. Nebyla logicky nutným dovršením vývoje. Byla provedena, ale nemusela být. Je jasné, že bychom Češi i Slováci daleko více znamenali jako jediný národ s jediným spisovným jazykem. V zájmu obou národů musíme také litovat, že českým spisovným jazykem není některé nářečí valašské neb slovácké.

Zdůrazňuji však tak slavnostně, jak dovedu, že prakticky je pro mne, a doufám pro všechny Čechy, otázka vyřízena: uznáváme Slováky za zvláštní a odlišný národ. Namítne se: je-li tomu tak, proč se starat o to, zda jsme (theoreticky) jedním národem nebo dvěma? Ze dvou důvodů: předně pro otázku možnosti nového sjednocení v budoucnosti (viz výše), hlavně však proto, že na tom záleží i odpověď na druhou otázku, zda totiž musíme tvořit jeden stát.

Co se má stát?

Rovný s rovným... Jak si Slováci představují provádění této zásady? Tak, že ústřední vláda nebude mít na Slovensku pokud možno žádnou moc, kdežto Slováci budou vládnout v českých zemích ve společné vládě, v níž budou mít podíl větší, než jim jinak přísluší. Takový podíl vyžadují pro sebe ve všech oborech. Příklad: jedná se o vytvoření jednotné rozhlasové společnosti podle zásady rovný s rovným. Slováci si to představují tak, že budou mít se svými 100.000 posluchači a tomu odpovídajícími příjmy, stejné postavení jako Češi s milionem posluchačů a ovšem i desetkrát většími příjmy.

České veřejné mínění by sotva připustilo, aby byl i nynější stav zaručen ústavně.

Zásada rovný s rovným může znamenat jenom tolik, že se každému měří poměrně stejně. V zájmu Slováků však je, aby se jim měřilo poměrně nestejně, totiž více. Proti takovému výkladu zásady, jaký nám chtějí vnutit, by se Slováci na našem místě ohradili jistě velmi energicky. Podle toho by české země a) musely mít obdobnou autonomii jako Slovensko (Slováci to chtějí, neuvědomujíc si, jaké to bude mít pro ně nepříznivé následky; my Češi ovšem budeme požadovat autonomii, ale ne ve formě nějaké České národní rady a poverenictva, nám postačí autonomie zemská, zvláště bude-li mít formu a obsah přijatelný i nám Moravanům); b) české země by musely doslova doplácet na Slovensko. Kdybychom byli jeden národ, nemohlo by o doplácení být řeči. Takto však by to doplácení bylo, to je přece jasné. Nuže dobře, držme se zásady, kterou nám Slováci vnutili, rovný s rovným. Bude to znamenat: co kdo má, podrží, co si vytvoří vlastní prací, bude jeho; druhá smluvní strana na to nemá právo. Podle toho si Slovensko vybuduje průmysl vlastními silami, neboť průmysl, který jsme zkonfliskovali Němcům, byl buďto vybudován českou prací, nebo je náhradou za škody, které nám Němci tak či onak natropili.

Jasně smlouvy, dobří přátelé, a to je přece nejdůležitější, aby náš poměr nebyl kalen všelijakými podezřeními a rekriminacemi. Ve skutečnosti ovšem není české stanovisko tak strohé. Uznává zvláštní potřeby Slovenska a není neochotno pomoci, neboť je v zájmu státu a tedy nepřimo i českého národa, aby se úroveň Slovenska povznesla. Chudé Slovensko, špatný odběratel. Češi jsou také ochotni poskytnout Slovákům rozumné záruky, že nebudou majorisováni. Jak dobře řekl p. Rudolf Bechyně v »Dnešku« č. 11: »Chceme se Slováky být a žít, nikdo si nepřeje těžit z toho, že je Slováků méně než Čechů a že celkový rozvoj Slovenska dosud nedosáhl žádoucí úrovně. Ale všichni si přejeme, aby se v ý v o j p o m ě r ů d ě l n a j a s n ě m a p e v n ě m z á k l a d ě.« Nemohou to však být ony záruky, které si Slováci prostě nadiktovali, a které jim vláda bez souhlasu národa tak překotně slíbila. Je ostatně věcí Slováků, aby přišli s rozumným návrhem.

Co bude?

A nyní, jaký je odhad do budoucnosti?

Při všech úvahách musíme mít na mysli slovenské sebevědomí. To je nový zjev v politice. Je v něm mnoho opojení ze »svobody« slovenského státu. Někdy je toto sebevědomí dost nesnesitelné. To tehdy, když se tváří, jakoby Češi záviseli na Slovensku více než Slováci na Čechách, a jakoby vše, čeho si Slovensko může přát, bylo to, aby mělo s Čechy co nejméně společného. Nehledě k těmto zjevům však toto sebevědomí vítám, neboť doufám, že jeho výstřelky a neblahý vliv na politiku mohou pominout, a že zbude jenom dobrý základ.

Myšlenka dvou svébytných národů neznamená, že by později nemohl vzniknout národ jeden. Slysíme takové hlasy samozřejmě v českých zemích, tak pan B. Müller v citovaném článku: »Idea československosti se musí přenést a také přenese tam, kam od začátku patřila: do oblasti společného díla obou národních složek. A do daleké snad budoucnosti: až oba národy i biologicky splynou.« Nebo jak napsal pan F. Peroutka: »Národ se tvoří zejména společenstvím života a kultury. Nejsme-li ještě jedním národem, můžeme se jím jednou — až spolu mnohé prožijeme — stát, může se nám pak dostat do citu to, co za první republiky jenom část z nás měla jenom v mozku.« Ale — což je důležitější — slysíme je i od Slováků. Bývalý Českoslovák Dr. Juraj Šujan v článku, v němž na rozdíl od svých názorů z první republiky uznává existenci svébytného slovenského národa, opakuje své tehdejší vyznání víry v této nové formulaci: »Národní jednota československá v srdcích slovenských (a přidávám: aj v českých) raz opäť ožije.« — A Dr. Bokes: »Vývoj nám ukáže, či dojde-me existencí dvou národů v společném štátě žijících k trvalému zabezpečení jednotného štátu Čechov a Slovákov a potom len k vzniku nového, vpravdě československého národa.« A smím-li říci své vyznání: Jsem rozhodně pro jediný národ. Tak blízké kmeny nebo národy nutně patří k sobě. Při existenci dvou národů fakt, že rozdíl mezi nimi jsou malé, spíše rozdvouje než sblízuje, neboť jednak odporuje rozumu, který by rád viděl jednotu, kde pro různost neshledává důvodů, jednak dráždí svou iracionální, ale hlubokou složku povahy jednotlivce i národa, která vnímá takové rozdíly jako skutečnost nepřátelskou. Jednota je podle mého přesvědčení ve směru vývoje. Ale musí to být národ československý, nebo chcete-li slovenskočeský, rozhodně ne pouze český. Češi musí slevit ze své individuality právě jako Slováci. A především jazykově. Ale i mentalitou se musejí přizpůsobit. To se stane tím, že se v některých směrech v chování povznesou (ano, povznesou) na úroveň Slováků.

A co dělat k tomu cíli?

Slováci si musejí rozmyslet, zda chtějí být definitivně zvláštním národem nebo připouštějí možnost splynutí, a to nikoli v nesmírně vzdálené budoucnosti, čili nikdy, ný-

brž co nejdříve. Musí přestat kořetovat s nedávnou minulostí, založenou na zradě, a tvářit se, jakoby zánikem svého »štátu« byli přinesli takovou obětí, že mají právo klást požadavky, jaké jim napadne. Měli by se také učít řídit se citem a vášní jenom kde je to na místě. Nesedět pořád doma, poznávat české země. A uvědomit si, co může znamenat rovný s rovným, a co nemůže znamenat.

Češi nechtějí si uvědomit, co jejich theoretické čechoslováctví, jejich ochota k synthese musí prakticky znamenat. Chtít něco má jenom tehdy smysl, chceme-li nejen výsledek, ale i prostředky k němu. Nemůžeme se koupat a nejtít při tom do vody. Češi musí zrevidovat poměr ke Slovákům. Méně domnělé srdečnosti a více pochopení. Lépe se chovat (pražština, řachanda, odpadky civilizačních vymožeností, nedostatečné oblékání letních hostů atd.). Uvědomit si aspoň, že d e, t e, n e s e č t o u d ě, t ě, n ě, jinými slovy osvojit si aspoň základní znalost slovenštiny. Zanechat protivné a směšné domyšlivosti, která i Moravanům jde upřímně na nervy, a pocitu uražené ješitnosti, plynoucí z toho, že ti přezíraní Slováci to přece jenom dovedou bez nich a že to mnohdy dělají i lépe.

A prostředky? Podle možnosti odstraňovat rozdíly a podporovat, co sblízuje. Hlavně však vytvořit jakýsi vyrovnávací organismus, smíšenou česko-slovenskou komisi nebo společnost nebo pod., který by soustřeďoval stížnosti s obou stran, taktně, nebyrokraticky a zkušené je vyšetřoval a staral se o nápravu. Vždyť teď není nikoho, kdo by mezi námi rozhodoval, proto tolik nedorozumění. (Vidím, že zabíhám do utopií. Ta komise by byla obsazena exponenty politických stran a stala by se skvělým kolbištěm pro jejich šarvátky.) České noviny nechtějí věnují dostatek místa a soustavnou pozornost slovenským věcem. Výměna pracujících a studentů. A jako další etapa, za několik let: pokud by to bylo prakticky možné, povinná služba českých státních zaměstnanců na Slovensku a naopak.

Slováci by mohli znamenat pro Čechy kulturně velice mnoho. Mají některé hodnoty, jichž Češi postrádají, a zvláště my Češi z Moravy čili Moravané, totiž ti z nás, kteří nejsou nakloněni přijímat bez odporu všechno, co přichází z Čech, vidíme v nich znamenitého pomocníka v boji proti vulgarisaci a mechanické nivelisaci, která nás zaplavuje od západu. (Všimněte si, že Slováci nemají nebo aspoň dosud nemají tak zvanou lidovou hudbu čili řachandu, tuto rakovinu českých zemí, projev to jedné z nejméně sympatických českých vlastností, tak zvané lidovosti a bodrosti.) Slováci jsou strážci jistých hodnot, které nesmějí zmizet.

Vítám velice pobyt pana presidenta na Slovensku. Měl by se stát pravidlem. Nejen to. Jako že pro vzdálenější budoucnost není skutečně vážného důvodu, proč by Praha měla zůstat hlavním městem, tak není už pro nejbližší budoucnost, ba pro přítomnost důvodů (leč snad nedostatek místnosti), proč by sněmovna nemohla zasedat někdy na Slovensku. S vládou je to horší, ale některé ústřední instituce by měly být přeloženy na Slovensko.

I při budování dvouletého plánu mohou Slováci svou určitou přímocí a velkorysostí příznivě paralyzovat český sklon k byrokratismu a komplikovanosti.

Dobrý mrav žádá, aby úvahy, jako je tato, končily smířlivě a mírně optimisticky. Podřizují se dobrému mravu a končím smířlivě a mírně optimisticky, a to tím spíše, že to celkem odpovídá mému přesvědčení.

Končím skromným přáním. Kdyby někdo na Slovensku počítal tuto úvahu svou pozorností, prosil bych snažně, než na ni bude nějak reagovat, aby si ji přečetl, a pro jistotu dvakrát nebo třikrát. Pozná totiž, že tu nemluví odpůrce ale přítel, a možná že toto poznání příznivě ovlivní jeho temperamentní odpověď.

literatura a umění

Čestmír Gregor

Jak poslouchají?

Poslech hudby je záležitostí naprosto individuální a u každého jednotlivce různý. Přesto však je možno zařadit posluchače do několika základních skupin podle způsobu, jak vnímají hudbu.

I.

Nejraději bych začal posluchačem, jemuž poskytuje hudba příležitost, jak se soustředit k subjektivním představám nebo dokonce k přemýšlení. Ačkoliv tento typ náleží především k hudbě vážné, vyskytuje se i v oblasti lehké hudby. Impresionismus skutečně nechtěl víc, než aby se posluchač vzdal náladě atmosféry, kterou hudba vyvolala. Právě tak, jak odvozena byla kolébka hudebního impresionismu z malířství stejně odvozené působil i on sám, a tak se brzy poznalo, že hudba je víc než prostředek k vyvolávání nálad, že je svébytná a že nese v sobě tolik života, aby se nemusela doprošovat posluchače o pozornost, nýbrž že jde o to, aby jej strhla živlem zvukovým, akustickým, který je přece jejím existenčním prostředím.

II.

Od prvního druhu posluchače v zásadě romantického, který se při poslechu zabývá sebou, nikoli hudbou — a tím, jistě chybuje — přicházíme k druhému typu, jemuž je oblast hudby světem odloučeným od jiných, světem, který se dá vnímat pouze zcela specificky a posuzovat také jen specifickým měřítkem — totiž jestli se líbí nebo nelíbí. Tento typ posluchače, rozšířený pod jménem »muzikant z milostí Boží«, zabývá se velkou většinou hudbou prakticky a patří k němu nadšenci pro hudbu vážnou stejně jako pro hudbu lehoučnou nebo taneční. Velmi častým nedostatkem této skupiny je časté — ne však bezvýhradné — nepochopení současných, nově objevených hodnot v hudbě. Důvodem toho bývá snadný a příliš rychlý úsudek, který pracuje pouze s pojmem »líbí se — nelíbí se«, a tento ukvapený úsudek se velmi často uplatňuje i vůči autorům uznávaným a klasikům. Výsledkem bývá buď nekritické nadšení nebo chladná předpojatost.

III.

Relativně je málo zástupců třetího typu, představitelů jakéhosi syntetického vnímání hudby, kteří náležejí pouze světu hudby vážné. Ponecháváme patrně neexistuje vyšší hledisko, z něhož by se jejich poměr k hudbě dal objektivně posoudit, bude nutno se o to pokusit principem »zdola«.

Definice »Hudba je stylisovaný zvuk, formovaný v čase a vnímaný esteticky«, která by byla vyhovovala předchozímu typu, nevyhovuje posluchači syntetickému především naprostým pomínutím obsahu hudby. Že hudba něco obsahově fixuje (ustaluje), to je tomuto posluchači nesporné. Jinak by totiž nebylo rozdílu mezi skladatelskými osobnostmi a mezi skladebnými slohy jednotlivých období. Slohový vývoj není záležitostí technickou, nýbrž obsahovou. Autor zachycuje hudbou duchovní jistoty, pro něž nenalzáme vyjádření ve světě slov. Že i hudba zachází s pojmy, toho důkazem je možnost, jak matně a neurčitě opsat tyto pojmy slovy. Znakem těchto pojmů je často pro nás jméno autora nebo slohového proudu. Na př. jméno Debussy je symbolem zcela konkrétního světového názoru. Pro tohoto posluchače je hudba neodlučitelná od všeho ostatního životního dění, z něhož vyrůstá a s nímž společně pomáhá vytvářet synthesesu světa: odtud posluchač syntetický.

IV.

Ovšem — existuje ještě jeden — dnes nejrozšířenější typ posluchače. Tohoto slova užívám z rozpaků: není to

vlastně posluchač, ale přece je to člověk, který přichází do pasivního styku s hudbou a určitým způsobem na ni reaguje. Nazvu jej zkrátka posluchačem laickým. Nechodí na koncerty a do divadla, často ani na operetu. Styk s hudbou zprostředkuje mu rozhlas, film, kavárna, taneční zábava, gramofon na výletě. Laický posluchač podceňuje to, co je v umění světem pro sebe: stránku estetickou. Chyba tkví v tom, že on chce vnímat umění rozumem, nikoli specifickým citem pro tu či onu oblast umění: tedy hudbu sluchem a citem, který reaguje na akustické podněty estetické; obraz zrakem a citem, který reaguje na zrakové podněty estetické. Chce vidět na obraze napodobenou skutečnost, nechápe, že svět barev a obrysů může existovat nezávisle na skutečnosti, pouze ve funkci estetické. Stejně v hudbě hledá posluchač svůj reálný svět, a u hudby taneční mu slouží k převedení ve skutečnost funkce skladby. Polka je polkou nikoli pro dvoučtvrtní takt a příznávkový rytmus, nýbrž proto, že se podle ní kdykoli dá tančit tanec figurou polkovou, která náleží světu smyslů, jevů. Ještě zřetelnější je to u pochodu. Pochod je to, podle čeho pochodují vojáci nebo Sokolové. V hudbě umělecké tohoto snadného převodu v denní skutečnost není, a že jej i tam posluchač hledá, o tom svědčí četné, t. zv. výklady skladeb.

Z užitkových skladeb zůstávají tedy jen diatonická melodie a jednoduchý zdůrazňovaný rytmus prvky srozumitelnými laickému posluchači i pro vážnou hudbu. Jakmile se rytmus komplikuje nebo ztrácí už jen tím, že přestává být mechanicky zdůrazňován, melodie se chromaticky obohacuje, přestává laikův zájem o hudbu, která už tím je pro něho nesrozumitelná! Jaký paradox! Hudba tím, že vstupuje do vlastního světa, absolutního ve smyslu funkčním, přestává být pro něho hudbou! Vždyť co je to hudba? Jan Kryštof nepřipouští pro pojem hudby ani dilemma harmonie — kontrapunkt. A kdo by se odvážil předpisovat, že melodie musí mít 4+4 takty, že harmonisovat se smí jen T-S-D, že rytmus musí být taneční a forma třídílná? Což toto, periodicita 4+4, harmonický sled T-S-D, taneční rytmus, třídílnost formy — což toto tvoří skutečně už hudbu? Ovšem, kavárenských směsí už nadobro utupily hudební vnímání určitého druhu obecnosti. Naučily je zaměňovat pojem »hudba« s pojmem »melodie« nebo »rytmus«, naprosto pomíjejíce harmonii, instrumentaci, barevnost, kontrapunkt a především formu! Vždyť hudba je umění formované — čase, a proto každý, jehož povaha názorovou vážnosti a tedy jakousi přirozenou setrvačností ulpívá na každém okamžiku a z každého dovede přijmout nějaké, byť sebemenší kvantum psychické zkušenosti, musí hudbu chápat v její posloupnosti časové!

Kdo chce pít hudbu, musí žíznit po hudbě. Kdo se chce sytit hudbou, musí mít po hudbě hlad. A zde zvláště přichází v počet úsloví, že s jídlem roste chuť. Vždyť konečně není bez významu v tomto vztahu, že lehká hudba se poslouchá při práci nebo dokonce při hovoru — jedním uchem dovnitř, druhým ven. Nestačí přece slyšet naprosto bez vlastní vnitřní aktivity — je nutno především poslouchat! A tím docházíme k zajímavému výsledku, totiž, že není problémem »jak poslouchat«, nýbrž že jádro problému u tohoto posluchače je v zásadě »vůbec poslouchat«.

doba a lidé

Tom Driberg:

Černí a bílí

Atlanta, krásné moderní město, je hlavním městem Georgie. Byl večer, když jsem čekal v dlouhé řadě na auto-

bus — prepychový autobus s pohodlnými lenoškami, kde si můžete vypůjčit i podušky, — který mě měl dopravit k cíli. Mým cílem bylo Monroe v Georgii. »Monroe?« řekne většina Američanů s podivem, »proč jedete zrovna tam?« Potom si snad vzpomenu na titulky v novinách, které zrovna četli před dvěma měsíci. Bylo to 25. července, kdy byli čtyři černoši — dva muži a dvě ženy — ubiti v osamělém lese, asi 10 mil od Monroe.

Ačkoliv se v britském tisku psalo o této čtyřnásobné vraždě, zopakují raději stručně známé skutečnosti.

14. července pobodal opilý černocho Roger Malcom kapesním nožem v hádce bělocha Barneye H. Hestera. Malcom byl zatčen.

25. července, ve dvě hodiny odpoledne, navštívil vězení bohatý farmář Joe Loy Harrison. Byl doprovázen Malcomovou ženou Dorothy a dvěma jinými černochoy — sestrou Dorothou Malcomové se svým mužem, jménem Dorsey. Dorseyovi pracovali na Harrisonově farmě a farmář žádal, aby vězněný černocho byl propuštěn a mohl opět pracovat na farmě, zatím co by očekával rozsudek.

Za tři hodiny, v 5.10, byl Malcom propuštěn, a skupina pěti lidí se vydala na cestu k farmě.

Za méně než hodinu potom byli všichni čtyři černoši ohladnokrevně zastřeleni.

Harrison jel domů, nikoliv však hlavní cestou, nýbrž použil vedlejší špatné cesty. Hlavní cestou by dostihl farmy jistě rychleji.

Cesta se snižovala ke starému mostu přes řeku Alapahoe, která, zbarvena červenou georgijskou hlínou do červena, prudce protékala údolím. Jak vypráví jediný živý svědek Harrison, zastavilo na tomto místě asi dvacet nemaskovaných mužů auto a odtáhlo oba černochoy píscitou stezkou do temného lesa. Obě ženy, které byly ponechány ve vozu, začaly křičet. Jedna z nich poznala tvář jednoho z mužů a prosila ho, aby ji nezabijeli manžela. Vůdce tlupy, kterého Harrison popsal jako »velkého muže, oblečeného v nápadných hnědých šatech«, řekl: »Běžte zpátky a přitáhněte tam ty dvě taky.« Obě ženy byly odvlečeny do lesa za svými muži. Zručně jim svázali ruce. Potom začali na ně pálit. Černoši byli zasaženi asi šedesáti kulkami, některými do zad.

Jeden z mužů chtěl zastřelit také Harrisona, aby jej umlčel. Zeptali se ho, jestli někoho z nich poznal, a když odvětil záporně, varovali ho, aby mlčel a propustili ho. Harrison jel k nejbližšímu telefonu a zavolał šerifa.

Dva měsíce po této události nebyli vrazi dosud nalezeni.

Přemýšlel jsem v duchu o celém případu a byl jsem zvědav, co zjistím v Monroe. Mezitím přijel autobus, na který čekaly dvě řady; běloši a černoši. Černí stáli opodál a čekali, až se bílí usadí. Vstoupil jsem do autobusu a posadil se na zadní sedadlo, kde bylo ještě několik míst volných. Vedle mne stály čtyři mladé černošky. Divil jsem se, proč si nesesdnu; dívaly se na s rozpaky ve tvářích. Černý nosič, který mně pomohl se zavazadly do vozu, ukázal na přední sedadla. Sedl jsem si totiž omylem na sedadla, vyhrazená pro černocho. Ve státech jako Georgia jsou tato rozdělení tak vžitá, že černoši sami pokládají za vměšování do svých práv, obsadí-li někdo jejich místa. Viděl jsem, jak si bílé děvče sedlo na místa, vyhrazená pro černocho, a černocho, který právě vstoupil do autobusu, odmítl se posadit vedle ní. Zavolał řidiče, bělocha, a žádal, aby dívka místo opustila. Řidič jí skutečně vykázal a dívka odcházela, aniž se na černocho podívala.

Do Monroe jsem přijel po půlnoci. Malé město, asi 4000 obyvatel. Restaurace byla ještě otevřena, ale kulečnickovou siň právě zavírali. Něco k pítí? Ne, pane, Georgia je »suchá« země, není ani pivo. Je tam jeden hotel, 45 pokojů. Měl jsem štěstí a dostal jsem jeden z nich.

Ve dne je Monroe právě takové, jaké si představujete. Necheč, abyste mně špatně rozuměli. Mnoho lidí je nazve místem plným nudy, ale ve skutečnosti jsou podobná města páteří Ameriky, stejně jako Británie. Bylo by omylem považovat Monroe za divoké, zločinné město. Je naopak hodno úcty pro svá pokroková zdravotní zařízení a dodržování zákonů. Město je středem bohaté zemědělské krajiny a většina hovorů se točí kolem cen bavlny.

Je však přece jeden rozdíl, kterým se Monroe liší od podobných měst ve Wiltshiru nebo Cumberlandu, neboť běloši v jižních státech USA byli po generace vychováni ve

víře, že černoši jsou jak zákony přírodními, tak i lidskými předurčení, aby byli rasou méněcennou. Dobrý znalec místních poměrů mi řekl: »Těžko chápou, že lynčování je nutno považovat za vraždu.«

Ačkoliv jsem byl bílými obyvateli přijat přátelsky (většina pochází ze Skotska a Anglie), cítil jsem se mnohem lépe, když jsem mluvil s černochoy. Jakmile poznali, že nejsem American, stali se mnohem přátelštějšími. Přesto, že trpí rasovými rozdíly a nedávné neštěstí je ohromilo, zdálo se mi, že jsou mnohem šťastnější, než většina bělochů. Nejsou zatíženi falešnými předsudky a rádi se smějí. Někteří mluví o běloších s opovržením, někteří však dokonce uznávají, že běloši mají jakési právo na potrestání. Zdálo se mi, že jeden z nich přehání, když říkal: »Zabit černocho? All right, třeba dva. Ale zabít čtyři, to je trochu moc.«

Později jsem potkal bělocha, o kterém se říkalo, že je jedním z nejpokrokovějších a že již »udělal mnoho pro barevné lidi«.

Rozmlouvali jsme o rozličných věcech. Poněvadž jsem věděl, že je náruživým křesťanem, zeptal jsem se, jestli i v kostelích jsou podobná dělení na bílé a černé. Odvětil, že mají bohudík tři kostely pro černochoy, takže nějaké spory nepřicházejí v úvahu. Když jsme se loučili, projevil svoje zděšení nad oním zločinem a řekl: »Opravdu hrozné, zavraždit čtyři lidi takovým způsobem v jednom dni...«

Nejdelší rozhovoru jsem měl se samým Loy Harrisonem, poněvadž byl vlastně nejdůležitějším mužem v celém případu. Jeho dům byl asi míli nebo dvě od místa vraždy, v okrese zvaném Temný Kout. Harrison má ženu a dva dorůstající syny. Jeho pozemky mají rozlohu asi 1000 akrů. (Podle policejních a tiskových zpráv získal svůj majetek většinou pašováním lihovin.) Pracují pro něho dvě bílé a sedm černých rodin.

Lynčování a s tím spojené vyšetřování bylo pro Harrisona »největším soužením na světě«, neboť rozvířilo klidnou hladinu venkovské domácnosti.

»Podívejte se,« řekl. »Mám rád své černochoy a oni mají rádi mne. Jsme jako jedna rodina. Respektuji jejich práni a očekávám, že budou respektovatí má. Ovšem, nechodím do jejich příbyteků, nikdy jsem tam ještě nebyl...«

»Něco vám řeknu. Nemělo se to stát mně, mělo se to stát někomu, kdo neměl před tím žádné nepříjemnosti. Chtě. M to na mne pověsit, protože jsem měl s nimi trochu nepříjemnosti s alkoholem a zákonem o prohibici...«

Ptal jsem se ho, jestli byl někdy členem Ku Klux Klanu. Řekl, že před časem byl členem jedné organizace nedaleko odtud, »ale nechali jsme toho«. Říkal, že později byla snaha znovu obnovit činnost, ale on se již o to nezajímal.

»Říkám vám, lidé Ku Klux Klanu špatně rozumějí. Myslí si že jenom vraždí černochoy, a nevidí jeho dobré stránky. Je to v podstatě obyčejný křesťanský spolek. Tak to alespoň vidím já. Kdyby člověk žil podle zásad Klanu, byl by dobrým křesťanem. Ano, pane. Tak dobrým křesťanem, jako ostatní.«

Harrison žil v kraji od mládí. »Říkám vám, že těch dvacet chlapů muselo být z daleka. Neznal jsem z nich nikoho, ačkoliv znám všechny lidi daleko široko.«

Bylo neštěstím, že zločin se stal právě před volbami, prvními volbami v historii Georgie, kdy černoši měli volební právo. Všichni čtyři kandidáti na guvernéra navštívili Monroe. Nejznámější z nich byl reakcionářský Eugene Talmadge. Byl skutečně zvolen, ale sluší poznamenat, že většina Monroe volila proti němu.

Hlavním argumentem Talmadgeovým bylo zdůrazňování nadřadnosti bílých. Ujišťoval voliče, že v případě svého zvolení se postará o to, aby černoši již nemohli volit. Sliboval také rozšíření rasových omezení. Varoval »dobré« černochoy, aby se nezúčastnili voleb. Prohlásil také, že vítá spolupráci Klanu a všech bílých obyvatelů Georgie.

Talmadge neměl s lynčováním nic společného, ať již přímo, nebo nepřímo, avšak není možno ho zbavit odpovědnosti za rozdmýchávání rasové nanávisti, která vraždy způsobila.

Příčinou lynčování byla pravděpodobně vzrůstající politická moc černochoů v jižních státech, neboť záminka, pro kterou byli černoši zabiti, byla nepatrná proti obvyklým

záminám, jako bývalo na příklad znásilnění bílé ženy černochem.

Když byl Talmadge tázán na své mínění o vraždě, prohlásil, že je to politováníhodné. Takový je guvernér státu Georgia na čtyři příští roky.

Černá otázka není jen americkým problémem. Bylo vlastně jen náhodou, že nákaza, tak rozšířená po celém světě, propukla právě v Monroe. Dalo by se říci, že monroeský případ je vinou celého lidstva.

Zdravé a pokrokové město Monroe a velký stát Georgia se budou snažit očistit své dobré jméno a odstranit je z titulních stránek novin, ale problém černých a bílých tím odstraněn nebude. (Reynold News.)

věda a práce

Doc. dr. František Běhounek

Obrana proti atomové pumě

Bikinské »křížovatkové manévry«, jejichž závěrečná část byla odložena na příští rok, vnesly svým zdánlivým nezdarem jisté uklidnění do světové veřejnosti. V mnoha případech se dokonce přešlo z panického strachu k naprostému optimismu. Velmi rychle se zapomnělo, že v Hirošimě jediná atomická puma vedla k bilanci 78.160 mrtvých, 13.983 pohřešovaných a 37.245 zraněných, zatím co několikaleté intenzivní letecké bombardování Německa normálními výbušninami způsobilo smrt sotva 350.000 osob. Einsteinovo varování před atomickou válkou zaniklo bez ohlasu, a velmi vážné odborné časopisy, jako je na př. anglická »Nature«, otevřely své stránky optimistickým tvrzením, že to s atomovou pumou není tak zlé. Pisatelé nálezají i v hirošimské katastrofě samotné oporu svých názorů. Tak především v tomto městě nebyl vyhlášen žádný letecký poplach, když přilétla obří pevnost B 29, nesoucí atomovou pumu a provázená jen několika stíhačkami. Protiletecké hlídky se domnívaly, že jde o obyčejný výzvědný let a nevarovaly obyvatelstvo. Svržení pumy bez předchozí protiletecké výstrahy vedlo k dalekosáhlé panice, která neobyčejně zvýšila počet obětí. V městě nebylo prý téměř krbu bez ohně, a tento domácí oheň, jenž se velmi rychle rozšířil na domky lehké konstrukce, způsobil prý mnohem větší škody než žár 10.000 sluncí, jež vyvinula puma sama.

Normální protiletecký kryt »Andersonova typu«, jakých bylo za této války postaveno v Anglii na tisíce s poměrně malými náklady a v nedlouhém čase, by prý byl zachránil většinu životů, ztracených v Hirošimě. Atomová puma podle těchto nových optimistů není žádný zvláštní zázrak a má své nevýhody. Za prvé je prý její rozměr proti obvyklým výbušným pumám ohromný; »malá atomová puma je nemožná«, říkají doslova. Dále je prý tato puma nanejvýš — »extremě« — drahá a jen státy s velkým průmyslem si mohou činit naději, že vyrobí atomické pumy ve větším množství. Pak je tu ještě několik hledisek, jež jsou vážným handicapem atomické pumy. Tak především její použití proti vojsku, rozptýlenému v poli v zákopech a bunkrech. Co se mu může stát? Plamenný výšleh z pumy způsobí nějaké nehody — ačkoliv prý už obyčejný oděv je podstatnou ochranou, a několik vojáků zahyne na »paprskovou nemoc«. Ti však nezemrou hned a dokonce budou moci být zasazeni i v bitvě, dojde-li k ní v nejbližším týdnu. Celkem vzato ztráty budou mnohonásobně menší, než v hustě osídleném městě, takže se naplní do písmeny výzva letáku, jenž koloval v Anglii za této války: »Připojte se k armádě, tam jste v bezpečí!«

Každý velitel atomického útoku si prý rozmyslí použít tak drahé zbraně proti tak pochybnému cíli a obrátí ji

raději proti městům, ale i ta musí nejprve velmi uvažovat, co se vyplatí a co ne. Nezbytné dojde k závěru, že je určitý »minimální hospodářský terč«, pod nějž není radno jít. Nenapadne ho poslat atomovou pumu na město s jen 20.000 obyvateli, a nic prý nebrání tomu, aby se obyvatelstvo Anglie rozptýlilo do takových malých měst po 20.000, vzdálených od sebe nejméně pět mil. Obrovská metropole, jako Londýn, mají stejně mnoho nevýhod a jsou velmi dobrým cílem i obyčejnému leteckému bombardování. Zařízení životní důležitosti pro národ a jeho obranu půjdou pod zemi a konečně radar prý bude jistě s to objevit pumu nejméně několik minut před dopadem a závčas obyvatelstvo varovat.

Samozřejmě, že tito optimisté našli i své odpůrce. — V Anglii jim odpověděl sám předseda sdružení atomických badatelů, profesor birminghamské university R. E. Peierls, v USA profesor chicagské university Arthur H. Compton, muž, jenž pracoval od počátku na uskutečnění atomické pumy, ředitel »Metallurgical Laboratory«, která je podstatnou složkou celé americké výrobní organizace atomických pum. Zdůrazňují především, že útočník, jenž použije atomické pumy, bude volit překvapovací taktiku »pearl-harborskou«. Vyšle na každý cíl třeba jen jediné letadlo, jež nemusí ani mít posádku: nedávné pokusy americké s obří pevností bez posádky, zvanou »Drone« — »Trubec« — dokázaly, že lze radiem úspěšně řídit takové letadlo na vzdálenost 2400 mil. Zvýšení doletu není už otázkou nového vynálezu, nýbrž jen zlepšení dosavadních metod. Konečně lze i použít raket, jež nejen atomickou výbušninu ponese, ale budou i atomickou energií hnány.

Jakého systému varovacího lze proti takovému jednotlivému stroji použít? Kdyby měl být stoprocentní, vedl by k absurdnostem, k varování před každým nevinným civilním dopravním letadlem! Ale ani v době atomické války, jednou rozpoutané, by neměl větších vyhlídek na úspěch. Nepřítel by mohl klidně posílat letadla a rakety bez pum, jen pro planý poplach, a pracovní činnost v továrnách a na dopravních spojích by byla prakticky zcela podvázána. Nebo by se opakoval zjev známý z této války, kdy lidé ani při poplachu nešli do krytů a stávali se obětí pum.

Compton uvádí, že válečný potenciál útočnickův, daný jeho zásobou atomických pum, by se vybil z podstatné části již v první hodině války. Ale ta první hodina by za dnešních poměrů a v zemi hustě osídlené stála napadeného nejméně 10% jeho obyvatelstva a zničení většiny jeho průmyslu. Bez rozptýlení nejdůležitějšího válečného průmyslu do dobrých podzemních krytů by napadený nemohl ani pomyslit na vydržení války, případně na odvetu. V USA byl tento problém odborníky důkladně studován a došlo se k závěru, že by to byl nesmírný podnik. Pro Anglii s její velikou hustotou obyvatelstva a omezenými zdroji, i pokud jde o stavební materiál, je v tomto směru Peierls zcela pesimistou. Upozorňuje, že se jedná nejen o obydlí a průmysl, ale i o energetické zdroje a dopravní prostředky, v prvé řadě o přístavy, bez nichž se ostrovní Anglie, odkázaná na dovoz, nemůže obejít. Srovnává to s potřebami, které mají nyní jen s rekonstrukcí obydlí, zničených za války, a uzavírá, že taková reorganizace veřejného života by byla »prací závratného rozsahu«. Vedla by také k rozvrácení hospodářského života celé země. Existence velkých městských středisk není náhodná, je dána příroznými životními podmínkami kraje, jež vzrůst měst přímo diktují. Násilné roztrhání těchto středisk na menší jednotky by mělo neblahé důsledky.

A ostatně — jaká jednotka je nejmenší? Nepřítel půjde za každým důležitým olem, i když je zdánlivě sebe menší. Buď řešení radikální, skryt všem důležité hluboko pod zemi — a to je v Anglii ve větším měřítku neproveditelné, anebo nic. Je nemístné poukazovat dnes, kdy je atomová puma v dětském údobí svého vývoje, na její no-

výhodnou velikost nebo drahotu. Každý první výrobek je drahý, a o atomové pumě Spojených států, kde šlo o to vyrobit ji stůj co stůj dříve než Němci, to platí zvýšenou měrou. Zlevnění výrobního pochodu je jen otázkou času, nezbytného k dalšímu zdokonalení pracovního postupu. Pokud jde o kryty proti útoku atomovou pumou, ty mohou pomoci jen proti následkům jejího výbuchu, jako je zasypání zříceným zdí, zranění úlomky skla a popálení přímým výšlehem atomického ohně. Tím se jen rozsah účinnosti pumy zmenší, vždy však tu zbude oblast, ve které se uplatní orkán, rozpoutný výbuchem pumy, a pronikavé paprsky gama umělých radioaktivních prvků, které se zrodily při rozštěpení atomových jader pumy.

Tím je v hlavních rysech podán obsah úvah optimistů i pesimistů, určených širší veřejnosti. Kromě nich jsou tu ještě další problémy, jimiž se zatím zabývají jen odborníci, a jedním z hlavních je »biologické nebezpečí atomové války«, jak by se názorně tento problém dal nazvat. Lze říci, že je trojího druhu, krátkodobé, dlouhodobé a trvalé. Krátkodobé se projevilo při obou útocích na japonská města dodatečným umíráním osob, jejichž krvetvorné orgány byly postiženy paprsky gama tak, že jejich funkce nadobro ustala. Na dlouhodobé nebezpečí upozornil nedávno v anglickém lékařském časopise »Lancet« dr. B. P. Wiesner. Je to nebezpečí »druhého řádu«, jak se dá říci, kdy paprsky gama sice nejsou už tak účinné, aby vedly k okamžité sterilitě postižených osob, přesto však zasahují rozplodovací buňky (gamety) lidských orgánů tak těžce, že nastávají potraty mrtvého plodu.

Konečně je tu ještě trvalé biologické nebezpečí světového měřítka, jež může postihnout stejně poraženého jako vítěze. Spočívá v účinku každého ionisujícího paprsku (t. j. každého paprsku, jenž je s to tříštit molekuly na elektrické náboje, ionty) na chromosomy, dědičné buněčné struktury. Jeho působnost se vztahuje nejen na říši živočišnou, ale i na rostlinnou. Každá taková změna má za následek smrt buňky, jednotlivé změny se co do účinku sčítají a nemohou proto být vítané. Zcela vážní badatelé tvrdí, že tyto změny jsou nejen individuální, ale i rodové, že se sčítají i v generacích. Byl-li otec či matka postižen určitou dávkou takového záření — a paprsky gama nebo roentgeny jsou takovým zářením v první řadě — projeví se to i v buněčném komplexu jejich potomka.

Normálně je každý člověk vystaven účinku takových ionisujících paprsků od kolébky až do hrobu. Z vesmíru ho bombardují ustavičně kosmické paprsky: je jich sice málo, ale mnohé z nich mají takovou průbojnost, že by k jejich výrobě bylo potřeba roentgenů o napětí několika miliard voltů. Další paprsky podobného druhu dostává z radiové emanace, která je vždy v našem ovzduší. A konečně jsou tu ještě radioaktivní prvky, skryté v každém předmětu, který vezmete do ruky, v každém kousku hmoty našeho každodenního okolí, i v půdě, ke které nás tíže věčné váže.

Život na zemi se průběhem předlouhého času tomuto záření přizpůsobil; lze říci, že je zastaven na určité »hladině« tohoto záření. Atomická válka povede nezbytně k pronikavému zvýšení této hladiny. I když se zkoušela jednotlivá puma v Novém Mexiku, stoupla citelně radioaktivita ovzduší nad územím, jež se svým rozsahem rovnalo pátému dílu světa, Australii. Po explozi první bikiňské atomové pumy (1. července t. r.) vykazovaly přístroje v americkém městě Nashville, 6000 mil vzdáleném, ještě za pět dní zvýšenou radioaktivitu ovzduší. To byly ovšem jen jednotlivé pumy, v příští válce by jich bylo použito na sta a snad na tisíce. A nejde tu jen o přechodný účinek: štěpení výbušných atomových jader rodí radioaktivní prvky, které jsou s to zadržet sta a sta let. Jejich záření nezbytně povede k trvalým a pronikavým změnám všeho organického života na povrchu naší malé planety. A nemohou to být změny k dobrému.

Závěr všech těchto úvah a studií je stále jen jeden: nebezpečí atomické války je nejvážnějším mezinárodním problémem. Je proti němu jen jediná účinná obrana, radikální dohoda všech velmocí. »Sjednocený svět — nebo žádný,« jak prohlásili nejvýznačnější američtí vědci, z jejichž díla vzešla atomická puma. Není jiného řešení, nechceme-li uvrhnout civilizaci stovky let zpátky.

dopisy

Po olomouckém procesu

Vážený pane redaktore!

V posledním čísle »Dneška« byl článek pana profesora Loubala, který se dodatečně obíral olomouckým případem dra Pospíšila. Pan profesor věnoval tomuto případu jadrnou pozornost. Škoda, že tak učinil post festum!

Uvádí-li bývalý předseda moravského ZNV hned v nadpisu, že »není možno mlčet«, pak mám já a se mnou jistě i spousta jiných lidí, k panu profesorovi prosbu, aby nám pověděl: proč bylo dříve možno mlčet, anebo proč bylo nutno dříve mlčet? Pan profesor napsal: »Kdybych byl v parlamentě, nemlčel bych, nedonutil by mne k mlčení nikdo, i kdyby mne to snad mělo stát poslanecký mandát!« To jsou krásná a statečná slova, mnohé díky za ně. Škoda, že přicházejí pozdě.

Pan profesor Loubal, kterého jsem slyšel tak často skvěle řečnit, zapomněl, že byl ve své funkci předsedy ZNV také nejvyšším vychovatelem moravskoslezským. Kdo vede, musí i vychovávat. Po osvobození byly u nás 3 kategorie lidí:

1. Ti, které válka poučila. (Ti žili dál svůj poctivý a nenáročný život, pokud všechny hrůzy ve zdraví přežili.)

2. Ti, kteří byli novými poměry vyřazeni. (Ať na počátku nebo později, právem či neprávem.)

3. Ti, které válka zvlčila.

Tato třetí skupina byla nejslabší, přesto záhy ovládla vedoucí místa národních výborů, očištné komise a národní správy. Druhá skupina se po osvobození neprojevila, nebyla jí k tomu dána příležitost. První skupina byla skupinou nejsilnější a elitní. Pokud jevila zájem o veřejný život, ovládla právem, až na neprávě výjimky, místa od okresních národních výborů výš, a zahrnovala příslušníky všech čtyř stran.

Práce první kategorie byla náramně těžká, jelikož se tato poctivá třída octla záhy v palbě třetí kategorie, která o sobě chorobně tvrdila, že je lid i národ a že jí tímto, ipso iure náleží pořádkání státu lidově-demokratického. Třetí, ta nejmenší skupina měla tehdy aspirace mocenské a aby dosáhla mety, světla účel prostředky, které byly po ruce, a odměnila jedovatou slinou každého, kdo s ní nechtěl výt. Je politováníhodným faktem, že vysoce aktivním faktorem třetí kategorie byla nepatrná část politických vězňů, kteří si z koncentračních táborů a věznic přinesli jedné teutonský furor, germánskou nadutost a mučednický komplex.

Je-li známo, že pravda vítězí, nesmí to znamenat, že přichodu pravdy je nutno ponechat volný průchod, již pro tu jistotu, že pravda nakonec skutečně zvítězí. Je v tom kus zákonitosti, že mnozí z těch, kteří v prvních dnech samozvané soudili, byli později sami souzeni.

Dr Pospíšil, jak jsem z celého procesu poznal, patřil do kategorie první, elitní, a je proto klasickým případem konfliktu, kde třetí kategorie útočila a politicky vydírala, zatím co první kategorie nabírala dech a vyčkávala. Nedovedu si chování první kategorie dost dobře vysvětlit, ale mám za to, že jakkoliv se tato kategorie osvědčila, ve chvílích národního útisku, tak zůstala národu něco dlužna po osvobození a svůj dluh do dnešního dne nesplatila.

Kdo má na tom vinu, že se vůbec případy à la dr. Pospíšil vyskytly? Ten, kdo ve své ničemnosti hnal dra Pospíšila uličkou pomlvy a utrpení, anebo ten, kdo se na to všechno díval, o dobrých skutečích dra Pospíšila věděl a k vítězství Pospíšilovy pravdy přispěl až v okamžiku, kdy si dr. Pospíšil sám sundal oprátku s krku? Neupláchnout od přítele, kterému je křivdno, v tom je zase něco výsostně masarykovského. A na to příslušníci první kategorie na chvíli zapomněli. Jejich mlčení si solidní lidé vykládali jako souhlas k tomu, co se dalo.

V úctě oddaný

Gořazd Hofer, JUC.

Olomoucký proces a Svaz osvobozených vězňů

Milý bratře Loubale!

Čtu Tvoje řádky v »Dnešku« »Nemožno mlčet« a tisknu Ti ruku. Vyzýváš Svaz osvobozených politických vězňů, aby rázně

vystoupil. 12. června 1946 na můj návrh zaslala odbočka SOPV v Praze VII předsednictvu Svazu tento příspěvek:

Bratrskému

Předsednictvu Svazu osvobozených politických vězňů
a pozůstalých po obětech nacismu,
v Praze XII, Italská »Vila Tereza«.

Věc: Urychlení vyšetřování zajištěných býv. politických
vězňů, členů domácího odboje a příslušníků
zahraniční čs. armády.

Výbor podepsané odbočky ve své schůzi, konané dne 12. června 1946, pojednal o vyšetřovancích, kteří se t. č. nacházejí ve vyšetřovací vazbě policejní nebo soudní z důvodů politických, a to: bývalých politických vězňů, členů domácího odboje a příslušníků čs. zahraniční armády, a schválil po debatě níže uvedené usnesení, které Vám postupuje k urychlenému projednání a provedení:

Je známo, že ve vyšetřovací vazbě policejní i soudní jest část bývalých politických vězňů, příslušníků domácího odboje a zahraniční armády. Někteří z nich jsou v této vyšetřovací vazbě po několikaletém žalářování v nacistických žalářích a koncentračních táborech, nebo několikaleté podzemní činnosti, příp. pobytu v emigraci a v zahraniční armádě.

Jest mravní povinností Svazu OPV, aby vhodným zákrokem u ministra vnitra a spravedlnosti si vyžádal přednostní projednání všech případů, týkajících se všech shora uvedených osob, aby tak vyšetřování případu bylo zkráceno na nejkratší možnou dobu a aby byla soudním řízením prokázána jejich vina nebo nevína. Aby bylo zamezeno protažení vazby v případech udání z osobní msty či jakýchkoli nízkých důvodů umělým protahováním, t. j. navrhováním svědků, kteří většinou nyní působí v pohraničí, kde jest naprostý nedostatek soudců a kde jsou svědkové vysíláni cestou rekvisiční. Tim oddaluje se řádný a spravedlivý rozsudek a tyto případně nevinní jsou někdy po mnohaletém strádání vydáni jistě smrti. Mrtví se pak nemohou bránit a celá jejich rodina jest vydána ponížení a hanbě, ač by rychlým provedením soudního řízení byli postaveni tam, kam patří, t. j. do našich řad.

Podepsaný výbor odbočky jest toho názoru, že i když jen malé procento bude zjištěno jako nevinné zajištěných a bude s urychlením propuštěno na svobodu, splnil tím náš Svaz jednu část svého poslání, t. j. hájiti pravdu, právo, spravedlnost a býti svědomím národa.

S bratrským pozdravem

L. S.

Svaz OPV odbočky Praha VII.

Ptáš se, co předsednictvo podniklo? Naše odbočka do dnešního dne — 10. října — nedostala ani odpověď!

Bratři a sestry! Vy všichni, kteří jste se nebáli, když Vám denně brožila přišera Ge-Sta-Po. Vy všichni, kteří jste pracovali v ilegalitě, dnes byste se báli být se za právo a nesmlouvavě pracovat pro spravedlnost? Vy byste se báli, že by mohla zasáhnout jiná zkratka? Slyšíte bratra Loubala? Vy byste se báli pracovat v legalitě?

Neohlížejte se na ty, kteří jsou vázání strohousi stranickou disciplínou — vynuťte si v odbočkách, aby se šlo všude — i v předsednictvu Svazu — za jediným heslem: Pravda vítězí!

Karel Lohm

Hospodářství a slušné chování

London, 5. září.

Vážený pane redaktore!

Dostávám Váš časopis a sleduji hlavně hospodářské články s velkým zájmem. Články jsou zajímavé, psané s rozumem a rozhledem a lze se z nich o všelichem poučit. Při všech těchto úvahách se však zapomíná na základní podmínku při mezinárodním obchodě: Umět se slušně chovat a umět slušně jednat. Snažili jsme se od počátku navázat styky s našimi firmami a podporovat náš obchod a provedli jsme také značné transakce s Československem. Ale při všem narážíme na nevychovanost a lajdáctví vedoucích. Neodpovídají na dopisy z ciziny se stalo pravděpodobně zásadou u všech firem. Píšete, telegrafujete, a ony nic. Jiný zase dostanete telegram od československé firmy s dotazem na dodávky. Ihned jako plný obchodník seženete nabídku, telegrafujete odpověď na dotaz a pak po týdny a měsíce nedostanete zprávy od tamější firmy.

Prosím Vás, vštěpujte tamním vedoucím zásadu, že na každý dopis nutno odpovědět i v případě, že se Vám nabídka nehodí, že ceny jsou drahé, nebo že z různých důvodů nemůžete zboží dovést. Dále, že nutno sdělit cizozemskému odběrateli, jenž se dotazuje na zboží, že není na skladě, že je nelze dodat z jistých důvodů, nebo že ho je dodat za určité ceny v určité době. Přitom nutno převzaté a potvrzené závazky plnit. Konkrétně vím o případu, kde československá firma přijala a potvrdila objednávku a po několika urgencích telegrafovala: Stornujeme objednávku, dopis následuje. Po třech týdnech dopis dosud nedošel.

Po takových zkušenostech přejde každému chuť k dalším pokusům s československými firmami. Naše firma provedla vět-

ši transakci s ČSR jen tím způsobem, že pisatel seděl po tři týdny v Praze, zboží přejímal a staral se o expedici. Po třech týdnech odjel domů a staral se, že vše nutné zařídil a že další půjde hladce samo. Ode dne odjezdu začaly potíže. Zboží dodáváno se zpožděním a špatně, speditér odesílal zásilky na nesprávné adresy atd.

Toto jsou potíže Čecha v cizině, jenž má náskok před cizinci v tom, že může jednat a dopisovat česky. Bez znalosti řeči jsou patrně obtíže ještě značně větší.

Je v tom především mnoho lajdáctví a nevychovanosti. Odpovídám na každý soukromý dopis lidem, od nichž něčeho nechci a ničeho neočekávám, protože bych považoval za urážlivé neodpovědět. V obchodním styku je toho zapotřebí více než v soukromí, chceme-li si zachovat styk s odběrateli a dodavateli.

Poručím se Vám v plné účtě

J. F.

Profesorské stesky

Vážená redakce!

V profesorských sborech všech středních škol to vše. Nespokojeni jsou mladí i starí, neboť jejich životní úroveň poklesla na míru už sotva snesitelnou.

Za protektorátu byli profesori pokládáni za velmi nepohodlnou složku inteligence a podle toho bylo s nimi nakládáno. Dnes se v tom tiše pokračuje. Přes hlasitý pokřik zůstala škola Popelkou co do technického vybavení: učebnice a učební pomůcky nejsou až na několik dotisků starých knih, takže svědomitý profesor je stále autorem učebnice, tiskařem a vyučujícím v jedné osobě. Co je spínáno ze slibů, které nám dal vloni v kursu pedagogů v Prachově pan ředitel stát. nákladatelství Hostáň? Kromě časopisů pro vyučování ruštiny a občanské výchovy (nota bene chabé úrovně) — prázdnou, pusto. Se zpožděním vyšlo několik nepromyšlených tiskopisů na mizerném papíře za nepřiměřeně vysoké ceny. Administrativní základ školy je tedy primitivní, nikoliv jednoduchý.

Ústřední školské úřady jsou zavaleny prací, z nedostatku profesorských sil nemohou vyhovět poptávce po vyučujících. A středních škol přibývá, každou chvíli se slavnostně ctívá nový ústav v místech, kde nemají pro ústav profesory, pro školu budovu, pro profesory byty.

Mladí kolegové se po studiích vyhýbají škole jako čert kříži. Není divu. Čeká je v mužném věku 30 let (často i více, vysoké školy byly zavřeny) plat 2150 Kčs měsíčně na ruku. Z toho platí drahý podnájem (podnikové byty pro profesory neexistují) a stravu v hostinci (do závodních jídelen nemají přístup). Jakž takž to pojdí. Na oblek, prádlo, boty nezbyvá. Mají udržovat a doplňovat svou odbornou vědeckou úroveň, při nejlepším — dří nelze — nové podrážky jsou pro ně těžkým problémem. Starší ženatí kolegové dělají dlouhy, aby zaplatili činži, koupili dětem zimníčky a na zimu brambory. Notné dávky idealismu je potřeba k takovému životu!

A přesto pracujeme horlivě, od revoluce jsme udělali pěkný kus práce: všechny staré střední školy fungují, nové jsou otvírány. Všichni učí nad svou povinnost, často za velmi avizelných podmínek, v nevhodných budovách, bez bytu, odloučení od rodiny. Za přespočetnou hodinu dostáváme 12 Kčs, nekvalifikovaný pomocný dělník 11.80 Kčs. Pouhých 40 h na hodinu za studium na vysoké škole, za uvádění v úřad učitelství, za ustanovovací zkoušku! Od 1. ledna 1946 nejsou honoráře za přespočetné hodiny vypláceny vůbec. Je dělník hoden mzdy své? Je to absurdní, stát dbá, aby soukromý zaměstnavatel své zaměstnance nevykořisťoval, ale sám se touto zásadou důsledně neřídí.

Je-li tomu tak, proč profesori nehledají pomoc u ÚRO? Což nejsme členy ÚRO, která chrání všechny zaměstnance jako pečlivá matka? Ano, ale ÚRO nemůže všechny své děti stejně, pedagogům je nepřející macechou. Nedovolí na př. ani, aby učitelé obecných škol dostali za přespočetnou hodinu víc než 2.60 Kčs. A za to platíme průměrně 40 Kčs měsíčně (nebylo by lépe věnovat těch ročních 480 Kčs na obutí?)

Zlepší se naše sociální poměry? Vždyť profesori jsou přece také jen lidé...

Člen zaměstnanecké rady
jednoho stát. reálného gymnasia.

Nevábná a učouzená Plzeň?

Vážená redakce!

»Proč tedy musíme mít vysoké školy právě v nevábné, učouzené Plzni?« ptá se pan Bohuslav Brouk v úvaze o novém životním stylu. Nedovede si při představě příhodnějšího města pro vysokou školu, než třeba Liberec, který leží uprostřed překrásných hor.

Nuže, žádná »right or wrong, my country«! Nechci hájit svoji mlou, podle usudku jiných nevábnou a učouzenou Plzeň za každou cenu. Na její universitní aspirace může mít každý svůj vlastní názor, ale dovoluji si soudit, že nevábnost a učouzenost nemohou zbavit velké české město se 130.000 obyvatelů práva na kulturní povznesení. Toto právo, ba přímo povinnost uložila mu velká česká autorita — T. G. Masaryk. Ten v jedné z přednášek z r. 1899, mluvě o vysokých školách, řekl: »Proč by tak bohaté město, jako je Plzeň, nemohlo si samo zříditi universitu?«

Největší muž českých dějin měl tu zřejmě pro umístění vysokých škol jiné měřítko, než estetické. Není mi sice známo, v jaké Arkadii pan Bohuslav Brouk přebývá, že se mu naše Plzeň zdá tak nevábnou a učouzenou, ale mohu jen konstatovat, že (nehledíc k přechodné — doufejme — bytové krizi) »bídna obyvatelnost« je pro západočeskou metropoli diagnosa velmi nespovedlivá a nepravdivá. Toto město má okolí tak krásné, jako málokteré české město a tak mu nelze ani po stránce estetické nic vytýkat. Avšak, jak už bylo řečeno, schopnost být městem universitním, nezávislým a nemůže záviset na vlastnostech estetických. Vysokoškolský student potřebuje ke svému vyššímu vzdělání všelijaké jiné věci, než panenskou přírodu. Na př. vědecké knihovny, dobré divadlo, koncertní sály, musea, sportovní hřiště, odborné a vědecké spolky a instituce, velkou nemocnici se starou tradicí, různá sociální zařízení, umělecké galerie, bohatý denní i revuální tisk, různé přednáškové cykly, slovem: zaběhnutý kulturní život.

Obávám se, že by nebylo příliš plánovitým plánováním umístit vysokou školu v městě, které si teprve v budoucnosti a patrně velmi pracně bude moci pořádit ta nejnnutnější kulturní zařízení a které jakožto město české žije teprve krátký čas. A myslím, že naši sociální doložum z Hradce Králové a Olomouce nesoudí o této věci jinak.

A ještě ad vocem »nevábné a učouzené Plzně«. Zde se těžce pracuje. Plzeň není a nikdy nebyla městem radovánek. Válka zde zanechala za 7 miliard škod a 1200 zničených domů. Škodový závod a Městanský pivovar — chlouba města — ležely 5. května 1945 ve tří čtvrtin v troskách. Dnes jsou trosky z valné části odstraněny, dík přímo nadlidiskému úsilí také nevábných a učouzených chlapů z pivovaru a Škodovky. V tomto městě sídlí práce. Není to, prosím, něco, co by měla vysokoškolská mládež vidět hodně zblízka, spíše než panenskou přírodu?

Dr. Karel Křepinský,
předseda MNV města Plzně.

listárna redakce

Michal Mareš

Odhalování zločinu je zločin, jeho zamlčování ctnost

V mezích naší tiskové svobody má jediný list patent na vycházení jako list humoru, satiry, sarkasmu a podobných ulevujících výlevů: »Dikobraz«. Tento výsadní list zaslouží si však plně svou existenci, již kdyby nic jiného v dosud vyšších číslech nebylo otištěno než tento jediný verš: »Ať žije teror ve jménu Svobody!« Bravo, bravissimo! Tato věta se mi hodí pro odpověď na akci p. -gb- v »Tvorbě«. Za touto značkou věži bývalý redaktor »Rudého práva« slavné paměti Gustav Breitenfeld, který se jako šéfredaktor téhož listu v lidové republice změnil na občana Gustava Bareše. Píše tedy v »Tvorbě«.

Případ Michala Mareše je smutným případem člověka, který svlékl hadry »pana Václava, českého trhana v cizině« a vyměnil je za šat s rolničkami, jimiž cinká v »Dnešku« a ve »Svobodných novinách« proti Sboru národní bezpečnosti, proti lidové demokratickému režimu a proti komunistům — pro potěchu reakčních salonů, kde se sbírají všechny klepy a pofouchlosti proti budovatelskému dílu svobodné republiky. Bylo stěží možno předpokládat, že někdejší anarchista-bouřlivák, který se později značně uklidnil v zátiší redakce »Prager Tagblattus«, na stará kolena nalezne v sobě dostatečnou zásobu »radikalismu«, aby dělal šaška těm, proti nimž s mosteckými horníky kdysi bojoval. Nevíme, zdali si dostatečně uvědomujeme, jaké věci slouží a komu je nástrojem.

Jeho někdejší přátelé chtějí věřit v jeho navívu i loni po květnu, když bylo zřejmo, že během pražského povstání vyvolal proti sobě velmi závažné podezření. Nynější chování Michala Mareše budi jisté pochybnosti, zdali vira v jeho navívu byla oprávněná. Vždyť i nyní dále hájí Němce před důsledky porážky nacismu a očerňuje bezpečnostní sbor, který zasáhl proti Němcům, zrádcům, šmelinářům a kolaborantům.

Jeho dnešní činnost je tedy namířena proti vlastní lepší minulosti, a proti všem jeho někdejšími přátelům, mrtvým i živým.

Ano, na stará kolena nalezl jsem v sobě dosti radikalismu a sice bez uvozevek, abych se postavil tam, kam by patřil Breitenfeld a jeho družci. Avšak co činí, zdrcující většina dnešní mládeže? Mlčí. Zmilkli i věční mladíci jako Stanislav Kostka Neumann, nebo bojují zoufale jako Zápotocký nebo ministr vnitra Nosek. A vůbec mnoho z mé a ještě starší generace

k necti těch mladých nemá stará kolena. Nemůže patřiti obdiv této mládeži blaseované.

Pokud jde o mé zadrženi po revoluci, nebudu se zpovídati znovu panu Breitenfeldovi, v té věci jsem se vyzpovídal jiným kapacitám. -gb- má možnost nahlédnouti do příslušných protokolů, dejme tomu třeba v ústřední kádrové komisi komunistické strany. Ví dobře, že šlo o tragický omyl a že na příslušných místech je materiálu dost o této truchloře. Jedno budiž konstatováno, že kdyby na mně byl zůstal stín provinění, že jsem se dopustil jako revolucionář nedostatku ostražitoiti, tedy jsem dnes s panem Breitenfeldem už asi nepolemisoval.

K tomu cinkání rolničkami pro potěchu reakčních salonů: co je to pro Boha? Spíše pozoruji, že na salonních parketách dovede se velmi dobře pohybovat tak mnohý nekomunistický buržuj a bohužel i tak leckterý starý soudruh. S takovými salony, ani s takovými, jež miní občan Bareš, nemám co společného. Pozoruji však, že to moje cinkání jde republice více k duhu než taktika Breitenfeldova a jemu podobných. Proti SNB že jsem psal a jej hanobil? Jako celek nikdy. Naopak, v zájmu SNB a se souhlasem všech slušných elementů jsem psal jen proti členům nehodným, pověst sboru poškozujícím. Proti straně, že jsem psal? Kde, kdy? Ovšem, neznám ohledu na stranickost lidí darebných, a ty pranýřuji bez zájmu o jejich politickou legitimaci. A těch se -gb- zastává? Kde jsem co napsal proti dvouletce a proti lidové vládě? To, že jsem napsal, aby páni ministři šli mezi lid, to snad je onen zločin? A Němci že jsem se zastal? To tedy je onen zločin, že jsem zasáhl, aby odsun se dál tak, aby bylo na polích Němci vše sklizeno a dáno do pořádku, letos při tak úžasné úrodě, kdy každé dítě vidělo, že na vše ještě nestačí? Nebo, že jsem měl slova uznání pro Němce, kteří padli proti Hitlerovi za Československou republiku? Co s takovým šovinismem, Slovane Breitenfelde, jehož politická ideologie by nebyla bez Němci Engelse, Marxe, Liebknechta, Thaelmanna, Rosy Luxemburgové a tuctů jiných jako Lassalle a Mehring? Ano občane, mám úctu před jmenovanými, i když to jsou i Němci. — Ať třeba jsem svými názory bližším čistě slovenským revolucionářům Kropotkinovi, Fignerové, Bakuninovi. Za to jsem tedy germanofil a pan Bareš-Breitenfeld rozený Slovan. Jak bláznivý je svět.

A moje psaní v »Dnešku«? Konstatuji s uznáním, že v »Tvorbě« již jsou také mých názorů. Ale činí-li dva totéž, není to totéž. Hle, co píše »Tvorba«:

Čte-li někdo sovětské noviny a srovnává-li je s našimi domácími tiskem, neubrání se dojmu, že se naše noviny v leckterém ohledu dosud nepřizpůsobily situaci, dané lidové demokratickou formou naší vlády. — Podstatným znakem lidové demokracie je totiž ustavičná kontrola lidu vůči vládním lidovým orgánům, jakými jsou národní výbory. Tato iniciativnost a kontrola se mohou uskutečňovat častým stykem zvolených zástupců s jejich voliči, avšak je tu ještě jedna možnost, na kterou bych rád upozornil.

Stává se u nás zvykem, že se v novinách mluví anonymně o rozličných přehmatech a chybách, jež nikdo nevyvrací ani nestihá, neboť k tomu chybí nejdůležitější předpoklad, t. j. přesná data. Orgány lidové vlády nezakročují, neboť není proti komu a občanstvu zůstává nemilý pocit, že se u nás darebáctví provozuje veřejně, aniž je kdo stihá.

A tady právě vzpomínám na sovětské noviny. Velmi často v nich můžete číst, že v městě tom a tom Ivan Ivanovič ten a ten, správce nemocnice nebo skladník družstva, dne toho a toho způsobil svou lehkomyšlností nebo nedbalostí to a to. O pár dní později se dočtete, že ten a ten příslušný sověť, do jehož kompetence věc patří, záležitost na místě vyšetřil a učinil takové a takové opatření. Upozornění v novinách mělo úspěch a odpověď úřadu dokázala občanstvu, že příslušný orgán bdí a že se opravdu něco děje.

Nebylo by na čase, abychom si i my zvykli pohlížet na noviny tak, že nejsou jen hláskou troubou, které se užívá shora dolů, nýbrž že v duchu lidové demokracie má lid právo tlumočit jimi svá přání a bolesti směrem nahoru?

V tom případě si ovšem musíme uvědomit všichni, kdo píšou o rozmanitých přehmatech a chybách, že je zapotřebí psát věcně, přesně, s uvedením jmen a fakt, avšak hlavně s veškerou odpovědností za zprávu — t. j. s podpisem. Masaryk říkal nejen n e k r á s t, nýbrž i n e b á t s e! Na druhé straně si musí uvědomit příslušné orgány lidové správy, že takováto přesná a podepsaná sdělení v žádném případě nesmějí nechat bez povšimnutí, nýbrž že mají povinnost je vzít na vědomí a oznámit, co bylo ve věci podniknuto. Teprve pak se naše noviny stanou tím, čím mají být v lidové demokratické republice, t. j. veřejnou tribunou, kde mluví nejen vůdci k lidu, nýbrž také lid k svým vůdcům!

Jako by to Tvorba z Dneška vystříhla. — Ale koncepcie -gb-? Ať žije teror ve jménu Svobody!

Svět knih

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

Jaroslav Seifert:

PÍSEŇ O SLABIKÁŘI

Zní opět staré vzpomínky,
člověk jim neodolá:
jde chlapec vedle maminky,
a dnes začíná škola.

Slabikář vidím v duchu zas
s obrázky Alšovými.
Bože, bylo tam tolik krás,
jež dávnou zapadly mi.

Neskáče pes už přes oves,
jak tenkrát v písničke

skromné,
větříček sice foukal dnes,
neshodil hrůžičku pro mě.

Tak jenom napadlo dneska mi,
jak jsem si v knížce čítal.
Čas letěl nad těmi deskami
a já dny nepočítal.

Ze sbírky „Jaro, sbohem,“ jež vyjde v příštích dnech v novém vydání.

NOVÉ KNIHY

Karel Čapek:

VZRUŠENÉ TANCE

Karel Čapek: „Vzrušené tance.“ S kresbami a v úpravě Ed. Miléna vydal Fr. Borový 1946. Stran 32, cena brož. 60 Kčs.

Uveřejnění souboru sedmi básní, které mladý Karel Čapek časopisecky publikoval mezi lety 1908—1916, může zavdat příležitost k zajímavým úvahám literární teorie. Vzpomeňme si na obdiv, s jakým byly a jsou posuzovány Čapkovy překlady z moderní francouzské poezie, jež znamenají epochu ve vývoji české básnické řeči a ovlivnily nad obvyčej tvořivé český versť těsně po první světové válce. A konfrontujme si pak tento fakt hlubokého a plodného zásahu fenomenálního slovesného všemohoucího Čapka do struktury českého verše, zásah tak napínavý, že Vítězslav Nezvalovi vyloudil výrok spontánního přesvědčení, jakým musil být autor oněch překladů sám básníkem se skrovným odkazem Čapkovy původní veršové produkce, jak jej nyní zpřístupňuje Dr. Miroslav Halík, vydavatel „Vzrušených tanců“. Je se věru čemu divit. Vidíme totiž, že

Nudíme se skoro vždy s lidmi, s nimiž není dovoleno se nudit.

LA ROCHEFOUCAULD

básní cizích samostatným lyrickým básníkem přitom vlastně nebyl. Není také obtížné poznat, proč. Lyričnost, kterou Karel Čapek jako tvůrčí duch vládl, nebyla lyričnost zužitkovatelná původním veršem. Byla na to příliš solidní, konstruktivně vědomá. Šla z ní stavět skvělá próza, fekněme třeba taková „Červená povídka“ ze Zářivých hlubin, ale ne báseň, vyžadující lehkého intuitivního hmatu po barvách a hudbě slov a jisté odvážné rytmické hravosti, která se neobejde bez smyslu pro risko náznaku a polosvětla. A on onu dávku riskantního a riskujícího rozpoložení, která je konstitutivním znakem lyrického básníka, v sobě Karel Čapek právě od přírody neměl. Kde se mu ovšem podala v předloze a jeho jazykovému umění se naskytl toliko problémem, vyjádřit totéž materiálem mateřštiny, tam se svého úkolu zhostil geniálně.

Přes všechny výhrady jsou nicméně „Vzrušené tance“ literární dokument neobyčejně zajímavý. Jednotlivá čísla jsou nabita ohromným množstvím tvárné síly experimentujícího intelektu a nedivíme se, že se stávala (zvláště dvě z nich: „Vzrušené tance a Ve věku mladého života“) ve své době předmětem prudkých polemik a vášnivě se rozcházejícího hodnocení, jak o tom v závěru informuje vydavatel. Dr. Halík taktéž správně poukazuje na to, jak markantně se v Čapkově veršovém pokusnictví jeví přerod od výrazové linie impresionistické k nervnímu a odsmyslovlému expresionismu: Tři čísla „Zrcadel“ (zvláště „Ženy a zrcadla“) a „Vzrušené tance“ jsou ještě poměrně melodické, impresionně rozkochané a vláčné barevné, v dalších číslech se stupňuje tlak čiré expresivní psychičnosti a připravuje se stále zřetelněji kubistický rozlom formy.

Ten kus vývojové práce, který tím Karel Čapek ve výrazové struktuře českého verše už před svými překlady vykonal, byl zajiště plodný obecně a už proto si „Vzrušené tance“ svého souborného uveřejnění vrchovatě zaslouží.

(Vydal Fr. Borový Kčs 50.—)

Trápení s přihlašovaním majetku. Vyplňovat přihlášku majetku je opravdu svízeľ. Jediná možnost, jak se skutečně vyhnout všem spleťtostem, je dokonale jim rozumět. Nakladatelství „Svoboda“ vydalo právě brožurku „Majetkové dávky fyzických osob“, která vám pomůže dokonale se vyznat ve všech otázkách a spleťtostech přihlašování majetku, která vám pomůže vyplnit přihlášku, abyste tak úplně dostáli všem povinnostem, které vám republika v tomto směru ukládá. Brožura „Majetkové dávky fyzických osob“ má 88 stran a stojí pouze 10 Kčs. Obstaňte si ji u svého knihkupece ještě dnes, dokud je k dostání.

Josef Čapek:

PSÁNÓ DO MRAKŮ

Že bych kdy věděl, co je život? Nevím! Tolik individuálních existencí a z nich sotva znám bližší jen tu svou! — Věčná vůle života je šťastná a tvrdá, pomíjivě individuální existence jsou křehčí a tedy (řebas i nezjevně) až zoufalá. Lidé bývají v svém životě a svým životem nešťastnější, než dovedou nebo chtějí vyslovit.

Více zla pochází z lidské lhostejnosti než z přímé zloby.

Osvobozující smích Prarodičů Adamovi a Evě sotva bylo čemu zamáti se v ráji. Smích jim přišel po přešlání potom, po vyvržení, když už nebyli v ráji: při potu tváře na tvrdé zemi.

Možnost jedné dobré knihy: napsati knihu o svých omylech.

Špatný spasitel. Chtěl by zachrániti, spasiti svět, bera na svou Noemovu archu jen chudé. Ale chudí jsou zrovna tak zvráceným produktem velké nesrovnalosti, jako bohatí. Jestli jiný, lepší řád — nezahajoval bych ho právě jen chudobou.

Radost z malých věcí, láska k malým věcem. — Ale ať dovedeš mí-

Odházeti si svůj život v klamně vysokých úsich o sobě a v nížce znehodnotivém mínění o jiných — ta nejohavnější životní zpronevěra.

Vysoké mínění o sobě, nížce o jiných — a hle! hlupák, o-smělív se, se stává i dravcem!

Malé chytráctví sdružené se šťastnou náhodou bývá nejúspěšnější. Úspěšnost hloupých.

Převaha moderní architektury: několik konceptních duchů vynášlo sloh regálů, registratury; a lidská čísla jsou v tom spokojena.

Raději se mýlit stokrát, než jednou navždy, slepě sobělibě, beznadějně, nenapravitelně.

Mysli ve mně jen má hlava, nebo ještě něco víc?

Doba, která nedovedla pochopit své velké lidi, nebyla dobou svých velikých lidí. — Veliké věci, schopnost sdíletí je, pocity vděčnosti, obdivu, uznání, zušlechťují povahu národa.

„Nepřipouštěti si zámutek, budiž! utrpení, bolest, budiž! ale nepřipouštěti si propastnou velikost života — to je už v plné síle a nezahlacující zbloudilá hygiena života.“

Nemohu překročiti, překonatí meze své schopnosti, svou hranici; tak tedy aspoň vydobýti v ní své nejlepší.

Nežádám na sobě nutně činná, ale nutně si žádám žiti sebe. To jediné a všechno, co mi z vesmíru uděleno.

Otcové nezemřeli docela — jsem tu ještě já, ty, my.

Nebylo možné aby bylo Nic. Už čas a prostor jsou produktem (manifestací) věčnosti a nekonečnosti.

Snazší je učiti femeslu než duchu. Učitelé na uměleckých školách neměti by vlastně buditi v žáčích tak školský zájem na té femeslné stránce umění, nýbrž hlavně v zásadě na té neškolské, mravní.

Víš to, člověče, že by tvůj život byl šťastnější, kdyby se v něm našlo méně odporu a více souhlasu?

Ze stejnojmenné knihy, která vyjde ještě letos

Francouzská kniha v Kanadě. Od roku 1939 vzrůstá u kanadského obyvatelstva zájem o knihu. Nakladatelství, která se dříve spokojovala za stoupením velkých nakladatelství newyorských a londýnských, vydávají nyní celé řady knih vlastním nákladem. Před rokem 1920 se pohybovaly náklady prvního vydání knih, psaných anglicky, mezi 500 až 5000 výtisky. Nyní do sahují první vydání románů 10.000 až 15.000, někdy i 30 tisíc výtisků. Kanadčané se zejména zajímají o historické a sociální romány. Rovněž literatura válečná tu našla velký ohlas. V posledních letech se zvýšila dvojnásobně domácí literární produkce. Na celkový počet vydaných knih připadá 30 procent knih domácích autorů. Po okupaci Francie, když přestaly do Kanady docházet francouzské knihy, vydávané ve Francii a v Belgii, nastala v Kanadě nouze o francouzskou knihu. Protože nebylo možno jednati o autorská práva přímo s francouzskými a belgickými vydavateli, bylo kanadským vydavatelům povoleno znovu vydávat francouzské knihy. Nová vydání se však nesměla lišit od původních vydání a bylo na nich uvedeno jméno původního nakladatele. Jen na hřbetu knihy byla po známka „tiskáno v Kanadě“. Pro každou knihu bylo třeba zvláštního povolení. Tak se v dosud nevidané míře rozšířily po Kanadě francouz-

ské knihy. Toho využili i kanadští spisovatelé, písaři francouzsky, a mnozí z nich si získali oblibu čtenářstva. Tak Robert Chalbonneau, Gabrielle Roy, historik Guy Fregault, kritička Guy Sylvestre a Marcel Raymond, básníci Saint Denis Gardenau, Anne Hébert, Roger Brien a jiní. V letech 1940—1944 vydala nejvýznamnější kanadská nakladatelství více než 1.600 děl v 16.000.000 výtiscích. Francouzské knihy, vydávané v Kanadě, byly kupovány tam, kde spojení s Francií bylo přerušeno: ve francouzských koloniích, v Jižní Americe, Egyptě, Syrii, Palestíně, Turecku a ve Spojených státech. Po 31. lednu 1946, kdy došlo k navázání pravidelného obchodního styku s Francií, uzavřela řada pařížských nakladatelství smlouvy s nakladatelstvími v Kanadě, umožňující kanadským nakladatelstvími další vydávání francouzských knih. K. i.

Lord Templewood, bývalý Sir Samuel Hoare, britský ex-vyslanec ve Španělsku, napsal a vydal nedávno knihu „Ambasador on Special Mission“ (Vyslancem se zvláštním posláním), jež vzbudila velikou pozornost. Když totiž Hoare přijel v červnu r. 1940 do Madridu, měl pouze jediný úkol: zabránit Španělsku, aby nepřistoupilo k tak zv. „ose“. V knize podává zprávu, jak se svého úkolu zhostil, jak vyjednával a jak se měnily jeho vzhledy den po dni. „Nejsem

historik, napsal jsem jen nahodilé vzpomínky a načrtnul charaktery lidí, s nimiž jsem se setkal, a přidal něco anekdot“, praví autor ve svém díle. Přes tuto skromnost, s jakou je kniha psána, je dílo lorda Templewooda považováno za nejpádnější obžalobu Francova režimu. Autor hlásá, že Španělsko je dnes jedinou zemí v Evropě, kde neexistuje naprostá žádná spravedlnost, humanita, ba ani zdravý rozum ne. Bují tam korupce, útisk a neschopnost na všech stranách. Lord Templewood dochází k závěru, že „pokud existuje Francův režim ve Španělsku, je neustálé nebezpečí útoku, a čím dříve zmizí Franco a jeho falanga v propadlístí, tím lépe bude nejen pro Velkou Británii, ale i pro Evropu a celý svět“. K. i.

Nová „Encyclopaedia Slavonica“ v Americe. Při universitě Columbia v New Yorku ustavila se redakční rada, jež má z pověření této vysoké školy připravit a vydat novou slovanskou encyklopedii. Redakční sbor řídí prof. dr. Josef S. Rouček z Hofstra College a jeho členy jsou dr. Jan Löwenbach, prof. Roman Jakobson, redaktor Jan Münzer, Vojtěch Andic, dr. K. C. Sheldon, Rudolf Šturm a další pracovníci ze všech odvětví kultury, vědy a veřejného života. S redakcí spolupracují představitelé několika amerických univerzit a vědeckých ústavů. Nová encyklopedie, v níž pětina lát-

ky bude věnována Československu, má nahradit dosavadní prameny informací, jež byly téměř vždycky německého původu a podávaly americké veřejnosti tendenčně skreslený obraz o věcech Slovanstva. „Encyclopaedia Slavonica“ vyjde počátkem roku 1947. K. i.

KNIHY REDAKCI DOŠLE

Prof. Bohuš Tomsa: **Nauka o právních vědách** (Základy právní methodologie). Vydal Spolek čs. právníků Všehrd. Úprava a obálka R. Holovský. Stran 135, Cena 60 Kčs.

Dr Antonín Hobza: **Přehled mezinárodního práva válečného.** (Dodatek: Trestání válečných zločinců.) Vydal spolek čs. právníků Všehrd. Obálka Josef Šedivý. Stran 172. Cena 66 Kčs.

Dr Zdeněk Peška: **Za demokratický právní řád.** Redigoval Oldřich E. Berger. Návrh obálky L. Svášek. Vydala čs. sociální demokracie, propagační odd. Stran 33. 7.50 Kčs.

Otakar Černoch: **Veliká zkouška.** Nakladatelské družstvo Máje. Stran 86. 50 Kčs.

Intimní Marx. (Vzpomínky.) Uspořádal Jiří Stolz. Návrh obálky L. Svášek. Nakl. Rudolf Rejman, Praha. Stran 93. 24 Kčs.

A. Semilský: **Plavby za dobrou naději.** Povídky. Obálka A. Schůcka. Nakladatelství Práce. Stran 185. 54 Kčs.

SENSAČNÍ KNIHA

M. Rubinstein **Tajná diplomacie mezinárodních monopolů**

Na základě oficiálních dokumentů amerického ministerstva spravedlnosti odhaluje nám autor, sovětský občan, který žil po dobu této války v USA, jak američtí a angličtí monopolisté zůstávali za této války ve styku se svými německými kolegy a vydělávali ohromné zisky na dodávkách válečně důležitých surovin Německu a přímo tak sabotovali bojeschopnost vlastní země. Celý svět potřebuje, aby byl mír trvale zabezpečen. Urputně se o to bojuje, ale mezinárodní situace po této válce je plna nebezpečných příznaků. Je třeba znáti zákulisí všech těchto potíží a zvláště český národ potřebuje býti dokonale poučen, neboť moudrost a inteligence jsou jeho zbraní podle slov presidenta Osvoboditele. Pomáhejte k tomu všichni rozšiřováním této knížky.

Cena Kčs 25.— • U VŠECH KNIHKUPCŮ
**VDALO NAKLADATELSTVÍ
 SVAZU PŘÁTEL SSSR, PRAHA I**
 Ul. Karoliny Světlé č. 37.

„Strhující, podivuhodný román, jehož démonický děs připomíná svým klasicismem Poea a svou aktualností mučírny Himmlerovy.“ Amer. romanopisec Waldo Frank.

EGON HOSTOVSKÝ

SEDMKRÁT

V HLAVNÍ ÚLOZE

Největší román Egona Hostovského z emigrace, který zachycuje očima sedmi pražských intelektuálů předehru druhé světové války. Graficky upravil K. Teige. Stran 292. Brož. 95 Kčs, váz. v celoplátně 125 Kčs.

Tento román dovršil světový úspěch, jehož dosáhly i obě předešlé knihy Egona Hostovského z emigrace:

LISTY Z VYHNANSTVÍ

Brož. 50 Kčs, váz. v celoplátně 80 Kčs.

ÚKRYT

Brož. 45 Kčs, váz. v celoplátně 75 Kčs.

U KNIHKUPCŮ • Melantrich